శ్రీ శంకరో విజయతే.

అయుక్తభ్రమభంజనీనామకో గ్రంథః.

శ్రీమద్వైశ్యానంద తీర్థ యతి విరచిత

ప్రభానామక గ్రంథఖండనరూపః

విద్వచ్ఛ్రోత్రియయాజి మల్లాది రామకృష్ణ విరచితః

బ్ర॥ శ్రీ॥ జంధ్యాల భగవచ్ఛాస్త్రి సోమయాజినాం సాంప్రతం

బెజవాడనగరే గూడ్సుషెడ్డుపద సలంకుర్వాణానాం

మ॥ బ్ర॥ సాంబయ్యశర్మణాం ద్రవ్యసాహాయ్యేన

మ॥ దాసు కేశవరాయ ప్రతిష్ఠాపితాయాం

వాణీ ముద్రాక్షరశాలాయాం

లేఖకప్రమాదాది దోషాభావపురస్సరం

సంస్కృత్య బెజవాడ నగరే ముద్రాపితో

విజయతే తరామ్.

Printed by B. K. Swamy
at the Vani Press, Bezwada.
1915.

నమః పరమాత్మనే.

ఉపోద్ఘాతము.

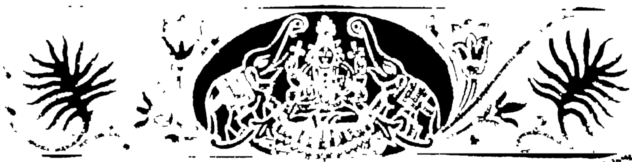
సుజనులకొక విన్నపము—

రమారమి రెండువేల సంవత్సరములక్రింద మన భరతఖండమంతయు బౌద్ధ జైన చార్వాకాది నాస్తికమతంబులచేతను, మీమాంసక నైయ్యాయికాది భేదవాదిమతంబులచేతనువ్యాప్తంబై తత్త్వమార్గం బిదమిత్థమని నిర్ణయింప దుశ్శకంబై, పరస్పరవిమతిచే వ్యాకులంబై యుండగా శ్రీశంకరభగవత్పాదాచార్యస్వాములవారవతరించి యాయా కుమతపర్వతంబుల యుక్తిమయవజ్రాయుధంబులచే ఖండించి శ్రుతిప్రమితంబగు నద్వైతమార్గంబు సాధుజననిరంకుశసంచరణార్హంబగు ఘంటాపథంబు గావించిరి. నాటనుండియు జన్మాంతరప్రబలవాసనాప్రేరితులగుచు నెందరో భేదవాదులీ సిద్ధాంతంబు దూషింపసమకట్టి యెన్నియెన్నో ప్రయత్నముల గావించియు, నెన్నియో నిబంధముల రచించియు, నిరాఘాటమూలంబును యుక్తిగాఢంబును శ్రుతిప్రమితంబగు నీసిద్ధాంతంబు నుండి బండితజనుల మఱలింపజాలక నల్పప్రజ్ఞులగు గొందఱ వశపరుచుకొనుచు నంతట తము ధన్యులనుగా దలంచుచుండిరి. వేయేల నిప్పటికిని బుద్ధిశాలురగు పాశ్చాత్యపండితులుగూడ శ్రీశంకరాచార్యాభిమతమగు నద్వైతమే సిద్ధాంతరాజంబని యంగీకరించుచున్నవారలు. ఇట్టులుండగా నిక్కాలంబున నద్వైతానందతీర్థులను నొక్కయతి శ్రీశంకరభాష్యంబుల దా జదివియు, నద్వైతనిష్ఠులగు శ్రీసదానందతీర్థుల శిష్యులయ్యు, వారికి సర్వథా౽నభిమతంబును యుక్తిశూన్యంబును బ్రమాణశూన్యంబగు నొక్క క్రొత్తమతము గావింపంబూని బ్రహ్మసూత్రంబులకు భగవద్గీతలకుం గొన్ని యుపనిషత్తులకును, యథేష్టంబుగా నర్థతాత్పర్యంబుల వ్రాయుచు, సర్వజ్ఞులగు శ్రీశంకరభగవత్పాదాచార్యుల బాల్యమువలన దెలివిలేక వ్రాసిరనియు, భ్రమచే వ్రాసిరనియు, జనుల దురదృష్టముచే వంచింపదలచి వ్రాసిరనియు, వారి మహిమను జెప్పు గ్రంథములలోని గుణముల బోనాడి దోషాభాసముల

గ్రహించుచు దనకు వ్యాసప్రసాదమువలన నిట్టి జ్ఞానము గలిగినదని స్వచరిత్రము నధికముగా వర్ణించికొనుచు బ్రభయను నొక్క గ్రంథమును, దన సిద్ధాంతమును సమగ్రముగా దెలియజేయదలంచి వ్రాసెను. దీని దోషంబులు దెలిసియు, లోకగురునిందకులగు వీరి గ్రంథంబుపై ఖండనంబు వ్రాయకుండుట దోషంబనియు గురునిందలకు దగు సమాధానంబు జెప్పుట యవసరమనియోచించినందునను, ఆస్తికోత్తములును సాహిత్యవిద్యావిశారదులును నాకు సుహృత్తములు నగు బ్ర॥ మ॥ పాటిబండ వెంకటరమణయ్యపంతులవారి ప్రోత్సాహంబున దన్మతఖండనరూపంబగు నీ గ్రంథంబు సంస్కృతభాషలో వ్రాసితి. ప్రభయను గ్రంథము సంస్కృతభాషలో వ్రాయబడియుండుటంజేసి ఈ గ్రంథము నట్టులనే వ్రాసితి. ఆస్తికోత్తములు తాము సంస్కృతభాషాభిజ్ఞులైరేని జదివియు, లేనిచో బండితులవలననే తదర్థమును వినియు గుణదోషగ్రహణపారీణులై నిజము గ్రహించి శాంకరసిద్ధాంతనిష్ఠులై యుండవలయునని ప్రార్థించుచున్నాడను.

గుంటూరుజిల్లా కొల్లూరుగ్రామవాసులు పరశివోపాసననిష్ఠాగరిష్ఠులు నగు బ్రహ్మశ్రీ జంధ్యాల భగవచ్ఛాస్త్రులవారి తురీయపుత్రులును, సనాతనధర్మాభిమానులలో నగ్రగణ్యులును, శ్రీ శంకరభగవత్పాదాచార్య సిద్ధాంతబద్ధాదరులును, ప్రకృతమందీ బెజవాడలో గుడ్సుమేస్టరుగారుగానుండిన బ్ర॥ మ॥ జంధ్యాల సాంబయ్యగారి ద్రవ్యసాహాయ్యంబుచే నీగ్రంథము సుముద్రితంబయ్యెగాన వీరిమనోభీష్టంబుల నెరవేర్చునటుల ధర్మసంస్థాపకుడగు బరమేశు బ్రార్థించుచు వీరియెడల గృతజ్ఞతం దెలుపుచున్నవాడను.

ఇట్లు సుజనవశంవదుడు,
మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి సోమయాజి.

శ్రీః

శ్రీ మహాగణాధిపతయేనమః.

శ్రీశంకరపదద్వంద్వ ధ్యాననిర్ధూతకల్మషః ।
రామకృష్ణాధ్వరీవిద్వా న్కరోతి భ్రమభంజనీం ॥
సర్వతంత్రస్వతంత్రా యే గురవో బ్రహ్మవిత్తమాః ।
తాంత్సుందరేశత్యాగేశ బాలకృష్ణాభిధాన్నుమః ॥

ఇహాఖిలు సత్యంజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మేత్యాది శ్రుతిశతప్రకాశితమద్వితీయం బ్రహ్మఽనాదినిధనమానందఘనం ముక్తప్రాప్యం విరాజతే ॥ తదేవానాదిమూలప్రకృత్య వచ్ఛిన్నం సవిశేషం బ్రహ్మేతిగీయతే। మూలప్రకృతిగతసత్వాంశాధిక్యే శుద్ధసత్వప్రధాన మాయాత్మక ప్రకృత్యవచ్ఛిన్న మీశ్వర ఇతి వ్యవహ్రియతే । మలినసత్వప్రధానా విద్యావచ్ఛిన్నం జీవభావేనావతిష్ఠతే । అవిద్యాత్మకోపాధిభేదాజ్జీవభేదః। మాయాత్మకోపాధే రైక్యాదీశ్వరైకత్వం । సచేశ్వర స్సర్వజ్ఞ స్సర్వశక్తి రనంతకల్యాణగుణో నిహీనోపాధమతామనాది భవసాగర నిమగ్నానాం జన్మమరణాది నానావిధక్లేశ భాజామజ్ఞానాం జీవానాముద్ధిధీర్షయా అభ్యుదయ నిశ్శ్రేయస ఫలప్రదం ప్రవృత్తి నివృత్త్యాత్మక ధర్మద్వయబోధకం వేదమభివ్యంజయామాస । సచవేదస్తైస్తైరధికారిభిరధీతోపిన సమ్యగర్థానవబోధనాయాలమితి తదర్థనిర్ణయోపయోగి । నిశిక్షావ్యాకరణ మీమాంసాదీని విద్యాస్థానాని తైస్తైర్మహర్షిభిస్సర్వజ్ఞైర్లోకోపకారిభిః ప్రణీతాని ॥ తత్రచవేదే పూర్వకాండేన నిత్యనైమిత్తిక కామ్యాదిరూపః ప్రవృత్తిధర్మోబోధితః సచపూర్వతంత్రే మహర్షిణా జైమినినా సమ్యఙ్నిరూపితః నిత్యనైమిత్తికై రుపాత్తదురితక్ష

ఽయో భవతి కామ్యానుష్ఠానాత్తత్ఫల మవాప్యత ఇతిచ సిద్ధాంత సిద్ధోఽర్థః ॥ ఉత్తరకాండ ఉపనిషదాత్మకే సర్వసంసారమూలభూతావిద్యోచ్ఛేది జ్ఞానవిషయీభూతం శుద్ధం బ్రహ్మప్రతిపాదితం తజ్జ్ఞానాయ చిత్తైకాగ్రతాయా ఆవశ్యకత్వాత్తదుపయోగిధ్యానవిషయీభూతం సవిశేషం బ్రహ్మాఽపినిరూపితం । ఏవం ప్రాణాద్యుపాసనాని సఫలాని ప్రసంగాత్తత్రనిరూపితాని । అధ్యారోపాపవాదన్యాయేన నిష్ప్రపంచ బ్రహ్మప్రతిపత్తయే - తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూత ఇతి- తదైక్షత బహుస్స్యాం ప్రజాయేయేత్యాది శ్రుతిభిః సృష్ట్యాదికమపినిరూపితం । బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమిత్యాదినా బ్రహ్మజ్ఞానస్య ముక్తిఫలకత్వ ప్రతిపాదనాత్ సృష్ట్యాది విజ్ఞానస్య ఫలానభిధానాత్ఫలవత్సన్నిధావఫలం తదంగమితి న్యాయాచ్ఛాయమర్థోఽవగమ్యతే ఏతత్సర్వం తన్నిర్ణాయక న్యాయసూత్రాభావే ముముక్షూణాం దురవగాహమిత్యాకలయ్య సర్వజ్ఞః కరుణాకరశ్శుద్ధసత్త్వోపాధిస్స నారాయణః వ్యాసరూపేణ పరాశరాదవతీర్య శారీరక బ్రహ్మసూత్రాణిరచయాంచకార లోకహితాయ ॥

తానిచ సూత్రాణ్యతి దురవగాహార్థాని స్వస్వమనీషయాఽఽస్తికైర్భేదవాదిభిరన్యథాఽన్యథా నిరూప్యమాణానిన తత్త్వనిర్ణయాయ పర్యాప్తానిభవేయురితితద్వాస్తవార్థా విస్ఫురణాయ బౌద్ధజైనచార్వాకాది నాస్తికానాం కాపిలగౌతమపాంచరాత్ర పాశుపతాదిభేదవాదినాంచ మతానా మున్మూలనాయ సకలవర్ణాశ్రమ ధర్మవ్యవస్థాసిద్ధయే సాధకానా మద్వితీయబ్రహ్మ తత్త్వావాప్తయేచ బ్రహ్మాదిభిర్దేవైరభ్యర్థితః కరుణానిధిః కైలాసవాసీ శశాంక శేఖరః పరమశివః శ్రీశంకరభగవత్పాదాచార్యరూపేణ స్వావతరణేన భూలోకంపావయన్నావిర్బభౌ ॥ అచీకరచ్చసుమహద్భాష్యం బ్రహ్మసూత్రాణాం । ఏవమేవసందిగ్ధార్థానాం కాసాంచిదుపనిషదాం భగవద్గీతానాంచ ॥ ఏవమన్యాన్యపి లఘుగురూణి సుబహూని నిబంధనాన్యుపనిబద్ధాని ॥ తేషాంచ లోకగురూణాం భగవత్పాదాచార్యాణామయం సిద్ధాంతసంగ్రహశ్శ్రుతి స్మృతిప్రమాణకః । యస్య జీవస్య తత్త్వజ్ఞానేనా విద్యానాపోదితా తస్యనైశ్వ

రం స్వర్గనరకాది భేదభిన్నమవ్యక్త కాలాకాశాదిసహితం జగదబాధి
తంవర్తతే । తస్యైవశ్రవణమననాది పరిపాకేన తత్వసాక్షాత్కారో
దయే జ్ఞానేనాజ్ఞానస్య వినష్టత్వాత్ప్రారబ్ధకర్మణ శ్చావశ్యభోక్తవ్యత్వా
దజ్ఞానవాసనానువిద్ధం సేశ్వరం జగత్ స్వప్నవద్బాధిత మవభాసతే॥
శ్లో॥ అద్వైతేస్థైర్యమాపన్నే ద్వైతే ప్రశమతాంగతే । పశ్యంతిస్వ
ప్నవల్లోకం చతుర్థీం భూమికామితాః - ఇతి వాసిష్ఠే రామాయణే
ఏతదేవాభిహితం । నాస్యపునస్సంసారః తస్యతావదేవ చిరమితిశ్రుతేః-
ప్రారబ్ధకర్మణశ్చోపభోగే నతుయే । అంతఃకరణాద్యుపాధీనాం సమూల
కాషంనాశా త్స్వయమద్వితీయ నిత్యానంద ఘనబ్రహ్మాత్మనాఽవతిష్ఠ
తే నతస్య పునస్సంసారోదయః ॥ శ్రు ॥ నసపునరావర్తత ఇతిశ్రుతేః-
అన్యేషాంచజీవానాం స్వస్వాజ్ఞానస్యా నపోదితత్వాత్తేషాం సేశ్వరం జ
గదబాధిత మవతిష్ఠతఏవ । అతోనైకముక్తౌ సర్వముక్తిప్రసంగః ।
అత్రచబహవోఽవాంతర భేదాస్సిద్ధాంతలేశ సంగ్రహాదిషు మహద్భి
స్సు నిరూపితా ఇత్యుపరమ్యతే । సవిశేష బ్రహ్మోపాసకాస్త్వ
ప్రాయణం బ్రహ్మోపాసీనామూర్ధన్య నాడీద్వారా వినిష్క్రమ్యార్చి
రాద్యాతి వాహికపురుషై రావిద్యుల్లోకం నీయమానాః తతోబ్రహ్మ
లోకాదాగతేనకే నచిదమానుషేణ పురుషేణ తల్లోకాధిపతి సవిధం
నీయమానా స్తదనుగృహీతాః తదనుజ్ఞాసమాసాదిత స్వచ్ఛందనాది భో
గభాజ స్తేన సహతల్లోకవిలయం విహరంతి - ప్రసక్తేచ తల్లోకవిలయే
తల్లోకాధిపతి సముపదిష్టతత్వజ్ఞానా స్తేన సహావిదేహకైవల్య మనుభ
వంతి - అత్రచార్థే. శ్రు॥ వేదాంతవిజ్ఞానసునిశ్చితార్థాః సన్యాసయో
గాద్యతయశ్శుద్ధసత్వాః । తేబ్రహ్మలోకేషు పరాంతకాలే పరామృ
తాత్పరిముచ్యంతి సర్వే ఇతి శ్రుతిః ॥ స్మృ ॥ బ్రహ్మణాసహతేసర్వే
సంప్రాప్తే ప్రతిసంచరే । పరస్యాంతేకృతాత్మానః ప్రవిశంతిపరంపద
మితిస్మృతిశ్చమానం । వైకుంఠ కైలాస గోలోక శ్రీనగరాదయోఽ
తత్తత్పురాణేషు నిత్యతయాఽభిహితాః బ్రహ్మలోకావాంతరభేదా
వతన్నిత్యతాత్వార్థ వాదిత్యుపాసకానాం ప్రరోచనార్థా॥ శ్రు॥ అక్ష
య్యంహవై చాతుర్మాస్యయాజినస్సుకృతం భవతీతివత్ ॥ యేతుపున

రబ్రహ్మోపాసకాః కర్మాంతరేణ బ్రహ్మలోకంగతాస్తే పునస్సంసార మావర్తంతే - శ్రు ॥ ఇమం మానవమావర్తం నావర్తంత ఇతి శ్రుతావిమమితి పదస్వారస్యాత్ - యాచార్చిరాదిద్వారా బ్రహ్మలోకావాప్తిస్సవిశేష బ్రహ్మవిదాం సాక్రమముక్తిరిత్యభిధీయతే - తత్వజ్ఞానోత్పత్త్యై - శ్రు ॥ తమేతం వేదానువచనే నేత్యాదిశ్రుతిప్రతిపాదితాని వేదానువచన యజ్ఞాదీని బహిరంగ సాధనాని॥ సర్వాపేక్షాచ యజ్ఞాదిశ్రుతే రశ్వవదితిసూత్ర ఏతదేవాభిహితం ॥ శ్రు ॥ శాంతోదాంత ఉపరత స్తితిక్షుస్సమాహిత శ్శ్రద్ధావిత్తోభూత్వేత్యాది శ్రుతిసిద్ధాని శమాదీన్యంతరంగసాధనాని - ఆదేహాత్మ ప్రత్యయం సర్వైరపి ముముక్షుభిస్సగుణ బ్రహ్మాత్మకం శివకేశవాది తత్తదాకారం భక్తానుగ్రహాయావిష్కృతం సత్యకామాదిగుణా త్త్వమవశ్యముపాసనీయం తన్మిథ్యాత్వస్య శాస్త్రయుక్తిభ్యామవధృతత్వేప్య పరోక్షనిశ్చయాభావాత్ ॥ శ్రు॥ యస్యదేవే పరాభక్తి ర్యథాదేవేతథాగురౌ । తస్యైతేకథితాహ్యర్థాః ప్రకాశంతే మహాత్మన ఇతి శ్రుతావాబ్రహ్మజ్ఞానం గురుదేవతోపాసనస్యావశ్యానుష్ఠేయత్వాభిధానాత్ - అద్వితీయబ్రహ్మసాక్షాత్కారోదయేపి యావద్ద్వైతప్రతిభాసమీశ్వర ఉపాస్యఏవ - శ్లో - తేషాం జ్ఞానీనిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే । ప్రియోహిజ్ఞానినోఽత్యర్థ మహం సచమమప్రియ ఇతిగీతావచనాత్ - ఆత్మారామాశ్చమునయో నిర్గ్రంథా అప్యురుక్రమే । కుర్వంత్యహైతుకీంభక్తి మిత్థంభూతగుణోహరిరితి శ్రీమద్భాగవతవచనాచ్చ ॥ ద్వైతప్రతిభాసాభావేతు ॥ శ్రు ॥ యత్రత్వస్యసర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేన కంపశ్యేదిత్యాది శ్రుతే రీశ్వరోపాసనాదీనాం ప్రసక్తిరేవనాస్తి - యథాద్వైతినాం ముక్తావుపాసనాద్యనుష్ఠాన ప్రసక్తిర్నాస్తి తద్వత్ ద్వైతమిథ్యాత్వ ప్రతిపాదకశాస్త్రవిచారః తన్మననాదికం నాసగుణోపాసనా విరోధీత్యత్ర ప్రాచాంసనకాదీనా మర్వాచీనానాం శ్రీనారాయణతీర్థాదీనాం శ్రీకృష్ణాదిభక్తాగ్రేసరాణా మాచారఏవపరమం ప్రమాణమిత్యాదికః ॥

స్థితేచైవం నిష్కంటకే పదవాక్యప్రమాణ పారీణ శ్రీహర్షవాచస్పత్యాది విద్వదగ్రేసర సంప్రతిపన్నే శ్రీవిద్యారణ్యాది ముని

వర్యశిరోధృతే సిద్ధాంతశిరోమణౌ కశ్చనభిక్షురద్వైతానందనామా
ప్రపంచసత్యతావాది వాదదూషితాశయో నూత్నమివకం చిత్సిద్ధాం
తం ప్రకటయన్ సర్వజ్ఞేషు పూర్వాచార్యేష్వజ్ఞతా మారోపయన్
కాంశ్చనగ్రంథాన సంబద్ధాన్విలేఖ.

యేస్యాయమగ్రేసరః ప్రభానామకః పరిమితో గ్రంథః తస్యాచా
యంప్రమేయ సంగ్రహః - అనంతకల్యాణగుణ ఈశ్వరస్తదీయాచమా
యా సత్యా తత్సహాయే నేశ్వరేణ సృష్టమపంచీకృత భూతమయం జ
గచ్చసత్యం నతుమిథ్యా అభ్రాంతేనేశ్వరేణ సృష్టత్వాత్ - తాదృశం
జగత్తత్త్వవిదా జీవన్ముక్తికాలే ప్రత్యక్షమనుభూయతే - భోగేచ్ఛా
యాముపశాంతాయాం విదేహకైవల్యం భవతి - తదాచ నిర్విశేష
బ్రహ్మాత్మనాఽవతిష్ఠతే - తద్ధేదంతర్హ్యవ్యాకృతమాసీదిత్యాది శ్రు
తిప్రతిపాదితా జీవకర్తృకా సృష్టిః తస్యభ్రాంతత్వాత్ తత్కర్తృకం
సర్వమపిమిథ్యా - తత్తేజఐక్షతేత్యారభ్యహంతాహమిమాస్తిస్రోదే
వతా ఇత్యంత శ్రుతిప్రతిపాదితా సృష్టిరీశ్వరకర్తృకా అపంచీకృత
భూతమయీ పారమార్థికీ॥ జ్ఞానకర్మసముచ్చయ సాధ్యైవముక్తిరత్ర వా
సిష్ఠరామాయణాదికం ప్రమాణమిత్యాదిః । తమిమం నిష్పక్షపాతం
విమృశామఃయేన తదీయాసంబద్ధతా ప్రకటీభవేదితి త్యుపక్రమ్యతే॥
తత్రతావన్నమోఽస్త్వనంతాయ సహస్రమూర్తయే ఇతి శ్లోకవ్యా
ఖ్యానే - నన్విదం రూపం సవిశేషం సావయవం వికారిమాయాకల్పి
తం చేత్యతోఽనిత్యం మిథ్యాత్వోచిత మితిచేన్నేత్యాశంక్య అవ్య
క్తాత్తుపరః పురుషః నారాయణః పరోఽవ్యక్తాత్ - వేదాహమేతం
పురుషంమహాంతం ఆదిత్యవర్ణం తమసస్తుపారే ఇత్యాది శ్రుతిస్మృతి
భిస్తమసః పరస్తనత్వే నావగతస్య పరమేశ్వరస్య సవిశేషత్వేపి తత్ర
సావయవత్వా నిత్యత్వాది దోషాణామసంభావితత్వా దేకదేశసమావి
ష్ట నానారత్నప్రభావచ్చిదేకరసత్వాన్నిరవయవత్వాచ్చేత్యాది యద
భిహితంతదసత్ - ఉదాహృతశ్రుతిస్మృతిష్వ వ్యక్తాత్పరస్తనస్య రూ
పస్య సవిశేషత్వ ప్రతిపాదక పదాభావాన్నిర్విశేషే పురుషనారాయ
ణాది శబ్దగమ్యే సావయవత్వా నిత్యత్వాది దోషాణామప్రసక్తేఃనచా

దిత్యవర్ణమితి పదేనరూపవత్త్వాత్సవిశేష మభిహితమితివాచ్యం ఆది
త్యస్యైవవర్ణస్స్వరూప మస్యేతి స్వప్రకాశస్యైవాత్మతత్త్వస్య ప్రతి
పాదనాత్। అస్మిన్నేవసూక్తే ఉత్తరత్రతమేవంవిద్వానమృతఇహభవతి
నాన్యః పంథా అయనాయవిద్యత ఇతి తమాత్మానమేవం నామానికృ
త్వాఽభి వదన్యదాస్త ఇతి జీవాభిన్నత్వేన। విద్వాన్జానన్నహం బ్ర
హ్మాస్మీత్యపరోక్ష సాక్షాత్కారవా నిత్యర్థః। ఇర్థస్మిన్నేవ శరీరే అ
మృతః మరణవర్జితః ముక్తోభవతిఅయనాయ - ముక్తయే అన్యః పం
థాః మార్గాంతరం నవిద్యత ఇత్యర్థకే మంత్రే జీవన్ముక్తి ఫలకజ్ఞాన
విషయత్వ మాదిత్యవర్ణస్య పురుషస్యాభిహితం తద్యదిసవిశేషం బ్ర
హ్మాస్యాత్తమేవ మితి తచ్ఛబ్దేన ప్రకరణానతివృత్తేస్తస్యైవగ్రాహ్యత
యా తజ్జ్ఞానస్య జీవన్ముక్తిఫలకత్వ కథనమసంగతంస్యాత్ - సవిశేష
బ్రహ్మజ్ఞానస్యహి దేహపాతోత్తర భావ్యర్చిరాది మార్గప్రాప్యం ఫ
లం శ్రుతం - క్వచిచ్ఛాండిల్య విద్యాద్యుపాసనాంతరేషు పాప్మప్రహా
ణాది ఫలాంతర శ్రవణేపినక్వచిదపి జీవన్ముక్తిఫలకత్వం శ్రుతమతోనా
దిత్యవర్ణం తమసస్తుపారే ఇత్యత్రసవిశేష బ్రహ్మత్వ శంకావకాశః
యది చోపాధ్యపేక్షయోపహితస్య పరత్వ మభిప్రేత్య సవిశేషస్యైవ
బ్రహ్మణస్తమశ్శబ్దిత మాయాపేక్షయాపరత్వోపదేశ ఇత్యభిమన్యేత
అథాపి తత్త్వజ్ఞానోదయే తదుపాధిభూత తమోనాశాత్తదుపాధికత్వ విశి
ష్టస్య నాశః కేనవార్యతే - ఘటేనష్టేఘటాకాశో నష్టఇతివత్ తదుప
లక్షితం శుద్ధం చైతన్యం ఘటోపలక్షితాకాశ తత్సర్వదావర్తత ఏవే
తి నకాచిదనుపపత్తిః - సవిశేషబ్రహ్మణో హిరణ్యశ్మశ్రుహిరణ్యకే
శ ఆప్రణఖాత్సర్వ ఏవసువర్ణఇత్యాది శ్రుత్యా కంఠరవేణ సావయవ
త్వ మభిహితమితిప్రకృతే ఆదిత్యవర్ణమిత్యత్ర సవిశేష బ్రహ్మప్రతి
పాదకత్వాంగీకారే సావయవత్వదోషాదపిన నిర్మోక్షః॥ ఏకదేశసమావి
ష్ట నానారత్నప్రభావ న్నిరవయవత్వం చిదేవరసత్వం చేత్యాద్యభిదా
నంచా సంగతం ప్రవిశావయవం తేజోద్రవ్యం ప్రభేతిశాస్త్రకృద్భిర్ని
శ్చితత్వాత్తత్ర నిరవయవత్వా సంప్రతిపత్తేః। తథాచావ్యక్తాత్పరస్త
నం నిర్విశేషం బ్రహ్మైవ। అవ్యక్తోపాధికంతు సవిశేషంబ్రహ్మ। తదే

వావ్యక్తగత సత్వరజస్తమోగుణాద్యపేతయా బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిభావం
త్తత్రత్వయోజనానుసారేణభజతఇతిసిద్ధాంతః ఏవంస్థితే పూర్వోత్తరాసం
బద్ధం యదభిహితం తదసంగతం - భాష్యకారై రవ్యక్తా త్పర స్తనం ని
ర్గుణమేవ బ్రహ్మేతివ్యుత్పాదితం సవిశేషం నవ్యుత్పాదిత మితితదుపరి
దోషమారోప్య తత్సర్వమప్యజ్ఞాన ప్రయుక్తం బాలచేష్టితమితి - అస
త్యమప్రతిష్ఠంతే జగదాహురనీశ్వర మిత్యాదిగీతావాక్య ప్రతిపాదిత
నాస్తికమతావలంబన ప్రయుక్తమితి - సూత్రభాష్యే మంగళాచరణం
వినైవ గ్రంథారంభోనాస్తికత్వ ప్రయుక్త ఇత్యాది బహ్వసంగత ము
భిహితం తత్తుచ్ఛం - ప్రకరణానురోధేన యోఽర్థోయత్రప్రతీయతే
సఏవతత్రాభిహితఇతి - ననిర్విశేషప్రకరణే సవిశేష బ్రహ్మవ్యుత్పాద
న మాచార్యాణాందోషః - అంత స్తద్ధర్మోపదేశాదిత్యాది సూత్రవ్యా
ఖ్యానావసరే ॥ శ్రు॥ యఏషోంతరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషోదృశ్య
తే హిరణ్యశ్మశ్రుః । అథయదిదమస్మిన్బ్రహ్మపురే దహరంపుండరీకం
వేశ్మదహరోస్మిన్నంతరాకాశ ఇత్యాదిశ్రుతివ్యాఖ్యానావసరేచసు ని
రూపితం సవిశేషం బ్రహ్మైతైరితి ॥ శ్రు ॥ తంత్వౌపనిషదం పురుషం
పృచ్ఛామీత్యాది శ్రుతిసిద్ధస్య నిర్విశేషస్య బ్రహ్మణఏవమాయోపాధి
వశాదీశ్వరత్వే నావభాసనాత్తస్మింశ్చ సర్వత్ర ప్రసిద్ధోపదేశా ద్వై
శ్వానర స్సాధారణశబ్ద విశేషాదిత్యాద్యధికరణేషు తత్తచ్ఛ్రుతిసమన్వ
య ప్రతిపాదనాత్సవిశేషం బ్రహ్మైతైర్నాంగీకృత మితి కథనం భ్రాం
తజల్పితం నహి తత్రావ్యక్తాత్పర స్తనమిత్యవ్యక్తా దర్వాచీనమితిచాభి
వ్యంజకమస్తిస్వ మనీషిక యైవకల్పై తదారోప్యతే అపిచ - ఉత్పత్త్య
సంభవాదితి పాంచరాత్రమత పరీక్షాయాం యోఽసౌ నారాయణః
పరోఽవ్యక్తాత్ప్రసిద్ధః పరమాత్మా సర్వాత్మా సఆత్మనాత్మాన మనేక
ధావ్యూహ్యవ్యవతిష్ఠత ఇతి తన్ననిరాక్రియతే సఏకధా భవతి త్రిధా
భవతీత్యాది శ్రుతిభ్యః పరమాత్మనోఽనేకధాభావస్యాధిగతత్వాత్।
యదపితస్య భగవతోఽభిగమనాది లక్షణమారాధన మజస్ర మనన్యచి
త్తతయాఽభిప్రేయతే తదపి నప్రతిషిధ్యతే । శ్రుతిస్మృత్యోరీశ్వర ప్ర
ణిధానస్య ప్రసిద్ధత్వాదితిభాష్యే అవ్యక్తాత్పరస్య పరమాత్మనో నా

రాయణస్యాభిగమనాది లక్షణమారాధనం శ్రుతిస్మృతి ప్రమాణసిద్ధ
మిత్యంగీకృతం ఏవం సత్యవ్యక్తాత్పరస్తన ముపాస్యం తత్వంన నిరూపి
త మితికథం సంగచ్ఛేత ॥ అయమత్రనష్కర్షః ॥ క్వచిద వ్యక్తాత్ప
రం నిర్విశేషం తత్వముపవర్ణ్యతే యథా నారాయణః పరోఽవ్యక్తా
దిత్యాహ - క్వచిదవ్యక్తవిశేషణకం సవిశేషం బ్రహ్మైవవిశేషణాపే
క్షయా విశేష్యస్య ప్రాధాన్యాదవ్యక్తాత్పర ఇత్యుచ్యతే యదాచ వి
శిష్టస్య వివక్షా తదా తస్యోపాస్యత్వం మిథ్యాత్వమిత్యాదికం సర్వ
ముపపద్యతే ॥ శ్లో ॥ మాయాహ్యేషా మయాసృష్టా యన్మాంపశ్యసి
నారద । సర్వభూతగుణైర్యుక్తం నైవం మాజ్ఞాతుమర్హసీతి - సవిశే
షబ్రహ్మణా నారాయణేనస్వాకారస్య మాయామయత్వాభిధానాత్ -
అత్రేదం విచార్యతే - కిం నిర్విశేషం సత్యచిద్ఘనం బ్రహ్మాంగీకృత్య త
స్యైవ సవిశేష మపిరూపం పరమార్థ సత్యమంగీక్రియతే । ఉతని
ర్విశేషం నాస్తీత్యంగీకృత్య రామానుజాది వత్స విశేషమేవసత్యమితి।
ఆద్యే నిర్విశేషత్వ సవిశేషత్వయో స్సమసత్తాకయోరేకస్మి న్వస్తుని
విరోధాద్వ్యాహతిః । నిర్విశేషం భిన్నం సవిశేషమపి తతోభిన్నం
ద్వేఽపి పరమార్థసత్యే ఇత్యంగీక్రియత ఇతిచెన్న - నిర్విశేషస్య దే
శకృత కాలకృత వస్తుకృత పరిచ్ఛేదరాహిత్యాంగీకారాత్సజాతీయ
విజాతీయ స్వగతభేదా నంగీకారాచ్చచేతనత్వేన స్వసజాతీయస్య సవి
శేషస్యసత్వే తద్భేదస్య సత్వాత్సజాతీయ భేదాభావోనస్యాద్వయో
స్సవిశేష నిర్విశేషయోః పరమార్థతో భిన్నత్వేఽన్యోన్యాభావ
ప్రతియోగిత్వరూపవస్తు పరిచ్ఛేదస్య సత్వాద్వస్తుపరిచ్ఛేదా భావో
నస్యాత్ - తథాచ - ఏకమేవాద్వితీయమిత్యాదా పదత్రయేణ పరిచ్ఛే
దత్రయాభావో బోధ్యత ఇత్యాది స్సిద్ధాంతో వ్యాహన్యేత - నిర్విశే
షమేవానాది మాయాత్మకోపాధివిశిష్టం సవిశేషం బ్రహ్మేతివ్యవహ్రి
యత ఇతి యద్యుచ్యేత తర్హి మాయాయా అనిర్వచనీయత్వాత్త దవ
చ్ఛిన్నమప్య నిర్వచనీయమేవ తద్గుణాస్తద్వ్యాపారాస్సర్వేఽప్య ని
ర్వచనీయా ఏవేతిన పరమార్థసత్యత్వ గంధ శంకావకాశః క్వచిత్క్వ
చిచ్ఛ్రుతిషు భక్తానుగ్రహాయ మాయావశేన గృహీత లీలావిగ్రహం

పరమేశ్వరం ప్రస్తుత్య ఋతగ్ం సత్యమిత్యాద్యభిధానం నతత్ప్రదర్శిత స్య రూపస్య తద్రూపవిశిష్టస్య వాసత్యత్వాభిప్రాయం అపితు తద్రూపోపలక్షిత తదధిష్ఠానభూత నిర్విశేష బ్రహ్మగతసత్యత్వం తత్ర స్తుతయే ప్రయుజ్యతే యథా రాజ భృత్యేరాజ సంబంధప్రయుక్తం రాజత్వ మారోప్య త్వమేవ రాజేతి ప్రయుజ్యతే - తద్వత్ మాయాకల్పిత రూపవిశిష్ట సవిశేష బ్రహ్మాపేక్షయా తదధిష్ఠాన పరమార్థ సత్యని ర్విశేష బ్రహ్మణ ఉత్కృష్టత్వాత్ తద్రూపేణ స్తు తిర్యుజ్యతఏవ। బ్రహ్మదృష్టిరుత్కర్షాదితి న్యాయాత్ ద్వితీయే। రామానుజాది సిద్ధాంతైక దేశ్యే వాయం సిద్ధాంతఇతి ॥ శ్రు॥ నేహనానాస్తికించన మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతి యఇహనానేనపశ్యతి య త్తద్రేశ్య మగ్రాహ్యం అస్థూలమన ణ్వీత్యాద్యుపక్రమోపసంహారాది ప్రమాణావ ధృతతాత్పర్యక నిర్విశేష బ్రహ్మ పరశ్రుతి శతవిరోధాదేవ నిరాక్రియత ఇతి నపృథక్తన్నిరాకరణ ప్రయత్నాపేక్షేతి విభానీయం యత్తు సూత్రభాష్యే మంగళాచరణం నకృతమిత్యుక్తం తదసంగతం అశుభాని నిరాచష్టే తనోతి శుభసంతతిం స్మృతిమాత్రేణ యత్పుంసాం బ్రహ్మతన్మంగళం పరమితి స్మృత్యుక్తదిశాఽనాద్యధ్యాసాధిష్ఠానస్య పరమమంగళస్య తత్వస్య స్మరణాత్ నహి తత్స్మరణ మంతరాతదర్థబోధక వాక్యవిరచనం ఘటతే నహి నమశ్శబ్దప్రయోగరూపమేవ మంగళం విరచనీయమితి నియమః లోకే తథాఽసంప్రతిపత్తేః యుష్మదస్మత్ప్రత్యయగోచరయో రిత్యాదిశబ్దసందర్భస్యైవ తత్త్వాభివ్యంజకతయా మంగళత్వేన తదర్థం పునర్మంగళాచరణా నపేక్షణాచ్చ ॥ నహి వస్తునిర్దేశాత్మకం మంగళం ॥ అస్త్యుత్తరస్యాందిశి దేవతాత్మేత్యాది ప్రయుక్తవతః కాళిదాసస్య నాస్తికమతావలంబితా శక్యశంకా త త్రైవకావ్యే తదీయగ్రంథాంత రేషుచ తదీయభక్త్యుత్కర్షావగమాత్ ఏవం స్మరణాత్మకం మంగళమనుతిష్ఠతాం బ్రహ్మవిచారస్యైవ పరమ మంగళత్వం శిక్షయతాం శ్రీభగవత్పాదాచార్యాణా మాస్తికశిరోమణీనాం దురపలాపమిత్యవగంతవ్యం ॥

యచ్చ పద్మపాదాచార్యవిరచిత వ్యాఖ్యానస్య తత్పూర్వాశ్ర

మబంధూనాం కేషాంచిదనభిమతత్వేన ఛద్మనాతద్గ్రంథస్య ప్లోషణాదిక ముపవర్ణిత మిత్యాచార్యసిద్ధాంతస్య తాత్కాలిక విద్వదనభిమతత్వ మభ్యూహితం తదసంగతం సర్వదాన్యైరేవ కేచన శఠాః ప్రమాణసిద్ధ మప్యర్థ మనభ్యుపగచ్ఛంతః పరాపకారనిరతాః తావతామండనపండిత భట్టపాదాది ప్రామాణికశిరోమణి శిరోధృతస్య సిద్ధాంతస్య నహ్యనాశ్వాసనీయత్వ శంకావకాశః యదపిచవారాణస్యా మాచర్యాణాం భాష్యప్రవచనసమయె తదాశయ పరీక్షార్థం వృద్ధబ్రాహ్మణరూపేణ సమాగతస్య భగవతో బాదరాయణస్యా సంమత్యా వేదనేన తత్తిరోధానేనచ భగవత్పాదీయం భాష్యం సూత్రకృదనభిమత మిత్యభివర్ణితం తదత్యంతాసంగతం యస్మిన్నేవ శ్రీమాధవీయ శంకరదిగ్విజయె ఏషాకథోపవర్ణితా తత్రైవతద వ్యవహితేషు శ్లోకేషు భగవతో వ్యాసస్య సాక్షాత్కారః ఇదమేవభాష్యం మదభిప్రాయానురోధినాన్యదిత్యుక్త్వాసంతుష్టాంతరంగేణ తేన తత్తద్వాది విజయార్థం పునష్షోడశవత్సర పరిమితాయుఃప్రదానమిత్యాదికముపవర్ణితం ఏవం సత్యుత్తరత్ర విద్యమానభగవత్పాద సర్వోత్కర్షద్యోతక కథాంశ మపహాయ పరీక్షార్థకృతం ప్రసంగమేవోపవర్ణ్య సూత్రకృదనభిమతత్వ ప్రతిపాదనం గురుభక్త్యున్మూలకం పాపావహం లోకప్రతారణమేవేతి నాత్రాదరః కార్యోవిద్వద్భిః - యదిచ తస్మిన్నేవగ్రంథే ఉత్తరత్రవిద్యమాన కథాంశే ఽ ప్రామాణికః తర్హి పూర్వాంశః ప్రమాణమితిక శ్రద్ధత్తె అర్ధజరతీయన్యాయ ప్రసక్తేః యథా భూతార్థ నిర్ణయాయ శ్రీశంకరదిగ్విజయె తత్కథాసూచకాః కేచనశ్లోకా విలిఖ్యంతె ॥

భావత్కసూత్రం ప్రతిపాద్యతాదృక్పరాపరార్థ ప్రతిపాదకంసత్ ।
అద్వైతభాష్యం తవసంమతం చేత్సోఢ్వామమాగః పురతోభవాశు ॥

ఏవం వదన్నయమదైక్షత కృష్ణమారాచ్చామీకర ప్రతతి చారుజటాకలాపం । విద్యుల్లతావలయవేష్టిత వారిదాభం చిన్ముద్రయా ప్రకటయంతమభీష్టమర్థం ॥ ఇత్యాది శ్లోకైరద్వైతభాష్య సమ్మతిద్యోతకం వాసస్య దర్శనముపవర్ణితం ॥

శ్లో॥ భావం మదీయమవబుధ్య యథావదేవం భాష్యంప్రణేతు

మనలం భగవానవీశః । సాంఖ్యాదినాం విమథితం శ్రుతిమూర్థవర్త్మో
ద్ధర్తుం కథం పరశివాంశమృతే ప్రభుస్స్యాత్ ॥ వ్యాఖ్యాయ్యసంఖ్యై
కవిభిః పురాణై ర్వ్యాఖ్యాస్యతే కైశ్చిదితః పరంచ భవాని వాస్మ
ద్ధృదయం కిమేతే సర్వజ్ఞవిజ్ఞాతు మలం నిగూఢం ॥ బహ్వర్థగర్భాణి
లఘూనియాని నిగూఢభావాని చమత్కృతాని త్వామేవమిత్థం విరహ
య్యనాస్తి యస్తాని సమ్యగ్వివరీతుమీష్టే ॥ ఇత్యాదినాఽద్వైతభా
ష్యస్య వ్యాసాభినందన ముపవర్ణితం ॥ ఏవ మవశిష్టా అప్యంశాః
ప్రతిపాదితా స్తత్రైవ ద్రష్టవ్యాః గ్రంథవిస్తరభీత్యోపేక్షితాః ।

యశ్చాన్య స్తత్ర తత్ర భగవత్పాదభక్త్యున్మూలనాయ విరచి
తః కథాంశస్స్వకపోలకల్పితస్స సర్వోఽపి తచ్చారిత్ర ప్రతిపాదక
గ్రంథవిరుద్ధః ప్రామాణిక జనైతిహ్య విరుద్ధశ్చేతి తన్నిరాకరణాయ
నాతి ప్రయత్యతే ॥ అపిచ పదేపదే విద్యాప్రపంచ ఇతి చిన్మయప్ర
పంచ ఇతి చైతై రుపవర్ణ్యతే యస్యోప పాదనాయచ పభిన్నం ప్ర
స్థానాంతరం విరచితం తమిమం విద్యాప్రపంచం విమృశామః ॥

కిమయం భూతభౌతికాత్మకో గిరి నదీనగరసముద్రాదిమయ స్స్వ
ర్గనరకాద్యుచ్చావచభేదభిన్నో జరాయుజాది చతుర్విధ భూత గ్రామ
సంవలితో యథాయథం షడ్విధప్రమాణవిషయీభూత స్సర్వజీవసా
ధారణ ప్రపంచ ఏవ విద్యాప్రపంచః ఉతాన్యః ఆద్యే కిమయం ప్ర
పంచో నిర్విశేషబ్రహ్మ సాక్షాత్కారవతో జీవన్ముక్తి కాలె మిథ్యా
త్వేన ప్రత్యవభాసతె ఉత సత్యత్వేన। ఆద్యే ఇష్టాపత్తిః విద్యాప్రపంచ
ఇతి నామమాత్రం చాత్రవిశేషా నుపలబ్ధేః ద్వితీయేతు సజాతీయ వి
జాతీయ స్వగతభేదరహితం త్రివిధపరిచ్ఛేద శూన్యంచ బ్రహ్మాహమస్మీ
త్యపరోక్షజ్ఞానవత స్సజాతీయ విజాతీయాది భేదప్రసక్తేః పరిచ్ఛేదప్ర
సక్తే శ్చస్వవ్యతిరిక్తస్య సత్యత్వేనభానం విరోధాన్నోపపద్యతే నచ
స్వస్వరూపమేవ తాదృశనానావిధ జగదాత్మకం సత్యమితి తస్యభాతీ
తివాచ్యంసత్యస్య జగతస్స్వవ్యతిరిక్తత్వేస్వస్యపరిచ్ఛేదప్రసక్తేస్స్వవ్య
తిరిక్తత్వే స్వసత్తైవ జగత్సత్తేత్యధిష్ఠానసత్తాతిరిక్తసత్తాయా అభావాచ్ఛు
క్తి రూప్యాదివన్మిథ్యాత్వమేవ బలాదాపతితం ॥ విద్యామయప్రపం

చో౽ పంచీకృతభూతాత్మక ఈశ్వరసృష్టో పిద్వత్ప్రత్యక్షో బద్ధానామ గోచరో౽న్య ఏవేతిచేన్న అపంచీకృత భూతానాం। తాసాంత్రివృతం త్రివృతమేకై కాంకరవాణీతి సృష్ట్యాదావేవ పంచీకృతత్వాభిధానా ద పంచీకృతానామవశేషాభావేన తదాత్మకస్య జగతః ఖ పుష్పాయ మాణత్వాది దానీమప్య పంచీకృతభూతావస్థితిబోధక ప్రమాణాంతరా భావాచ్చ వాసిష్ఠ రామాయణ ఉత్పత్తి ప్రకరణే - ఏతస్మాత్పరమా చ్ఛాంతాత్పదాత్పరమ పావనాత్ యథేదముత్థితం విశ్వం తచ్ఛ్రుణూ త్తమ యాధియా సుషుప్తం స్వప్నవద్భాతిభాతి బ్రహ్మైవసర్గవత్ స ర్వాత్మకంచ తత్త్వాసం తత్రతావత్క్రమా త్రుస్త్వేత్యాదిభిశ్లోకై రా కాశాదికస్య సర్వస్యాపి జగతస్స్వప్నదృష్టాంతేన మిథ్యాత్వముపపాది తం నచావిద్యక ప్రపంచస్యైవ తదభిహిత మితివాచ్యం సమనంతర మేవాస్యాః ఖ సత్త్వోదేతి శూన్యతేత్యాదినా౽ పంచీకృతభూతోత్పత్తే రేవాభిధానాత్ తద్ధితానివి మిశ్రాణి వివిక్తాని పునర్యథా। నశుద్ధా న్యుపలభ్యంతే సర్వనాశాంతమేవ హీత్యపంచీకృతభూతానా మిదానీ మనవశేషప్రతిపాదనాద పంచీకృతభూతాత్మకః ప్రపంచో వాసిష్ఠాభి మత ఇత్యభిధానం భ్రమమూలమేవ॥ అద్వితీయబ్రహ్మ తత్త్వావబోధ నాయ ప్రవృత్తస్య ఛాందోగ్యషష్ఠస్య శ్వేతకేతుస్త్వారుణేయ ఆసే౽ త్యాదికస్యోపక్రమోప సంహారాది ప్రమాణై స్తాత్పర్య నిర్ణయేక్రియ మాణే అపంచీకృత భూత సత్యత్వస్య వాసవిశేష బ్రహ్మసత్యత్వస్య వా సృష్ట్యాదిప్రతిపాదకత్వస్యవా విద్యామయప్రపంచగమకత్వస్య వా౽నవగమాత్ తథాహి శ్వేతకేతుర్నామకశ్చన ఋషికుమారో ద్వాదశేనాపీణకోప్యనధీయానః పిత్రా ప్రతిబోధితో గురునికటంగ త్వా సర్వాన్వేదానధీత్యాహమేవ సర్వజ్ఞ ఇతిగర్వితః పితృనికటంప్రా వ తదా తత్పితోద్దాలక స్తస్య గర్వపరిజిహీర్షయా సమీచీనతత్త్వా వబుబోధయిషయాచ తమభిముఖీకృత్య ముతతమాదేశమప్రాక్ష్య ఇ త్యాదినాయేన జ్ఞాతేనేదం సర్వంజ్ఞాతంభవతి తత్కింత్వయాపృష్టం గురుసన్నిధావితి పప్రచ్ఛ కథన్నుభగవన్స ఆదేశోభవతీత్యేక విజ్ఞానే న సర్వవిజ్ఞానాసంభవే పుత్రేణచోదితే యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన

సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాద్వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవసత్యమిత్యాది దృష్టాంతప్రదర్శనేన మృజ్జ్ఞానేసతిమృద్వికారస్య ఘటస్యజ్ఞానం యథాభవతి మృద్వ్యతిరేకేణఘటస్యాసత్త్వాత్ ఏవం సర్వమపి జగదేకస్యైవవస్తునో వికార ఇతి తజ్జ్ఞానేసతి సర్వస్యజ్ఞానముపపద్యత ఇతి ప్రత్యాయయామాస। భగవాం స్త్వేవమే తద్బ్రవీత్వితిభవన్తై వేదం తత్వం వక్తవ్యమితి ప్రశ్నేకృతే సదేవసోమ్యేదమగ్రఆసీదేకమేవా ద్వితీయమిత్యుద్దాలక ఉవాచ తేజ ఆదికే భూతభౌతికలక్షణె జగతివిద్యమానే సతో౽ద్వితీయత్వం కథంఘటతఇతి శంకాయాం తేజ ఆదికస్య జగతః సత ఏవోన్నత్వా న్మృద్ఘటన్యాయే న సతో౽తిరేకేణ తేజఆదీనామభావాత్సదద్వితీయమేవేతిరాద్ధాంతితం ఏకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞావశాదిదాసీమపీదం జగత్సజ్జ్ఞానేనజ్ఞాతం భవతీత్యేవమహాగ్రిరానయ ఉన్నీయతేతత్రకిం జగతస్సత్పరిణామత్వాత్సతో జ్ఞానేన తత్పరిణామభూతస్య సత్యస్యజగతో జ్ఞానం భవతీతి తాత్పర్యం ఉతజగతస్సద్వివర్తత్వాత్సతో జ్ఞానేన రజ్జుజ్ఞానేన తత్రకల్పితస్యాసత్యస్య భుజంగస్యేవాసత్యస్య జగతో జ్ఞానం భవతీతి విమర్శే క్రియమాణే మృత్తికేత్యేవ సత్యమితి దృష్టాంతే కారణమాత్రే ప్రయుక్తేనసత్యశబ్దేన తత్సత్యంస ఆత్మే త్యుత్తరత్ర దార్ష్టాంతికే ప్రయుక్తేనసత్యశబ్దేనచ కారణస్య సద్రూప బ్రహ్మణ ఏవసత్యత్వం తత్కార్యత్వేనపరికల్పితస్య తేజ ఆదేః కార్యస్య వస్తుస్యా సత్యత్వమితి సమ్యక్ప్రతీతం భవతితాదృశం సద్బ్రహ్మ కిమిత్యాకాంక్షాయాం తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతి కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది విరహితం ప్రత్యగాత్మ స్వరూపమేవ సద్బ్రహ్మేత్యభిహితం - ఏవం స్థితే అపంచీకృత భూతానాం సత్యత్వమితి పంచీకృతభూతానాం మిథ్యాత్వమితి అపంచీకృతాత్మకః ప్రపంచో-జీవన్ముక్తగమ్యో౽నేన ప్రపాఠకేన ప్రతిపాద్యత ఇతిచ కథనం విప్రలంభకమేవాథవా భ్రమమాత్ర నిబంధనం॥ అత్రమృత్తికేత్యేవసత్యమిత్యాదీనాం హంతాహమిమాస్తిస్రో దేవతా అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్యేత్యాదీనాం యథాయథముచ్ఛృంఖలరీత్యా౽ర్థ తాత్పర్యయోరుప

వర్ణనం సూతసంహితాద్యుపబృంహణ విరోధాత్స్తర్క విరోధాచ్చ భ్రమమాత్ర నిబంధనమిత్యుపేక్షణీయం - తథాహి - సూతసంహితాయాం యజ్ఞవైభవఖండే పంచమాధ్యాయే ఛాందోగ్యమంత్రార్థ వివరణే॥ శ్లో॥ కారణాత్కార్యజాతస్య భేదాభావాచ్చవస్తుతః । కార్యకారణభేదశ్చకారకవ్యాపృతి స్తథా । ఉత్పత్తిశ్చవినాశశ్చత థైవార్థక్రియాపిచనామరూపవిశేషశ్చ సర్వంభ్రాంత్యా ప్రసిధ్యతి - అతస్సర్వో వికారశ్చవాచా కేవల మాస్తికాః । అస్తీత్యారభ్యతే నామభేదమాత్రం హితత్సదా । ప్రాతీతికేనరూపేణ వికారోఽసత్యఏవహి । కారణాకార ఏవాస్య సత్యస్సాత్మాత్సదాసురాః । కారణాభిన్నరూపేణ కార్యం కారణమేవహి । సద్రూపేణసదా సత్యంభేదేనోక్తిర్మృషాఖిలు । అతః కారణవిజ్ఞానాత్సర్వవిజ్ఞానమాస్తికాః । సుతరాముపపన్నోహినసందేహోఽస్తికశ్చన । ఇత్యాద్యుపబృంహణాని విస్పష్టంకారణస్య సతస్సత్యత్వం కార్యస్యవియదాదేర్మృషాత్వం ప్రతిపాదయంతి ఏవం॥ శ్లో॥ స్వయంచేతనమప్యేతత్కారణంనకులాలవత్ । అపేక్షతే మృదాతుల్యమచిద్రూపంతు కారణం । ప్రతీత్యా కేవలం శక్తిర చిద్రూపాతమోమయీ । సర్వైః ప్రకారైర్విద్వద్భిరనిరూప్యాతు శాంకరీ । తయాదుర్ఘటకారిణ్యాతాదాత్మ్యసైవసంగతం । కారణం సకలస్రష్టృసర్వసంహర్తృచాస్తికాః। పాలకంచసదాసచ్చచిద్రూపత్వాత్సురోత్తమాః । చిద్రూపస్యతుసత్యత్వం యుక్తమేవాస్తికాస్సదా । అచిద్రూపాహిరజ్వాదేర్మృషాత్వం సమ్మతంఖలు । ఇతి గ్రంథేన మాయాదాత్మ్యాపన్నస్య సకల స్రష్టృత్వాదికం మాయాయా అచిద్రూపత్వేనమృషాత్వం తదుపలక్షితస్యసత్యత్వేఽపితత్తాదాత్మ్యపన్నస్య మిథ్యాత్వమిత్యాదికం ప్రతిపాదితం భవతీతితద్విరోధిత్వేనమాయాయాస్సత్యత్వకథనం భ్రమమూలమేవేత్య విశ్వసనీయం॥ శ్లో॥ తత్పునః కారణం బ్రహ్మతానిభూతాని పంచచ । ఏకైకం ద్వివిధం కృత్వా తేషాం మధ్యేసురోత్తమాఇత్యారభ్య - ఏవంభూతాని సర్వాణిపంచీకృత్యసురర్షభాః। అండానిభువనాన్యా కరోతి బ్రహ్మ కారణ మిత్యం తేనగ్రంథేనా పంచీకృతభూత స్రష్టురేవజీవాభేదేన పంచీకరణ కర్తృత్వాభిధానా దీశ్వరకృ

తానామ పంచీకృతానాం భూతానాం సత్యత్వమితి పంచీకృతానాం
భూతానామ సత్యత్వమితిచ విభాగకరణం కరవాణీత్యుత్తమపురుషశ్రు
తివిరోధాత్కరోతి బ్రహ్మకారణమిత్యుపబృంహణవిరోధాచ్చ భ్రాం
తజల్పిత మిత్యుపేక్షణీయం॥

సాక్షాద్వ్యాసశిష్యేణసూతేన స్వసంహితాయాం కారణస్య
బ్రహ్మణస్సత్యత్వం కార్యస్యవియదాదేర్భూతభౌతికస్యసర్వస్యా సత్య
త్వం విద్యాప్రపంచాద్యుల్లేఖమాత్రరైవ ప్రతిపాదితం - ఏవంవ్యాసపు
త్రేణ శిష్యేణచ భగవతాశుకేనవిద్యా ప్రపంచాది దుర్విభాగంవినై
వ॥ శ్లో॥ యథామనోరథ స్వప్నఇత్యాద్యుపశ్యోపశామ్యతి। ఇత్యాది
నా- శ్రీభాగవతే సర్వస్యాపి జగతోమిథ్యాత్వ మభిహితం- వ్యాసప్ర
శిష్యేణచ భగవతాగౌడపాదాచార్యేణ- శ్లో॥ అవ్యక్తా ఏవయేంతస్తు
స్ఫుటా ఏవచయేబహిః। కల్పితా ఏవతే సర్వేవిశేషస్త్వింద్రియాంతరే।
అనిశ్చితాయథారజ్జు రంధకారే వికల్పితా। సర్పధారాది భిర్భేదైస్త
ద్వదాత్మావికల్పితః। నిశ్చితాయాం యథారజ్వాంవికల్పోవినివర్తతే।
రజ్జురేవేతిచాద్వైతం తద్వదాత్మవినిశ్చయః। స్వప్నమాయేయథాదృ
ష్టే గంధర్వ నగరం యథా। తథావిశ్వమిదం దృష్టం వేదాంతేషువిచ
క్షణైరిత్యాదినా విద్యామయాదివిభాగమంతరేణైవ సర్వస్యాపి జగత
స్స్వప్న దృష్టాంతేన మిథ్యాత్వ మభిహితం। శ్లో॥ నాత్మభావేననానేదం
నస్వేనాపికథంచన। నపృథఙ్నాపృథక్కించిదితి తత్వవిదోవిదురితీతి
శ్లోకేన తత్త్వవిదాం చిదాత్మకత్వేనాపి జగతోభేదోదాస్తీతి సర్వప్ర
కారేణాపి జగతోమిథ్యాత్వ మేవాభిహితం-తత్ప్రశిష్యైశ్శ్రీభాష్యకృద్భి
స్తు విస్పష్టమేవ విద్యాప్రపంచాది విభాగమంతరాజగతో మిథ్యాత్వ
మభిహితం - సూతసంహితా ప్రణేతుర్భగవతో వ్యాసస్యైవైతాని
సూతసంహితా ప్రదర్శితాని వచనానీత్యయమంశో వ్యాససమ్మత ఇతి
నపృథగుక్తి మపేక్షతే- ఏవం శిష్యప్రశిష్యాది పరంపరయా నిర్విశేష
బ్రహ్మాతిరిక్తస్య సర్వస్య కల్పితత్వేన మిథ్యాత్వే స్ఫుటమవగమ్యమా
నే స్వేన గురుసన్నిధావనధిగతమపి స్వాస్యాశ్రమ ప్రదాతృభిర్యతిభిరను
పదిష్టమపిస్వకపోల కల్పిత మభిప్రాయం భగవతోవ్యాసస్య .శిరస్య

ధ్యారోపయంశ్ఛ్రీశుకాదిగతం వ్యాససాక్షాచ్ఛిష్యత్వ మత్యంత విరుద్ధార్థ ప్రవక్తరి స్వస్మిన్నారోపయన్కథము పాదేయవచనస్స్యాత్కథం వైనం ప్రామాణికాబహుమన్యేరన్॥

యదపిసూత సంహితా యోగవాసిష్ఠా ద్యనుదాహరణం విష్ణుశంకరాదిదేవతా ప్రశంసాయా ఏవాకరణంచా సంగతమిత్యభిహితం తదసత్- సూతసంహితా వాసిష్ఠాదీనాం ప్రపంచ సత్యత్వాంగీకర్తృబహువాద్యసం ప్రతిపన్నత్వేన విస్పష్టార్థ ప్రతిపాదకాన్యపితాన్యనుదాహృత్యత్యతుష్యతుదుర్జన ఇతిన్యాయేన తత్సం ప్రతిపన్నభారత విష్ణుపురాణాదీనామేవోదాహరణం- నాస్తికైస్సహవివాదే భారతాదీన్యప్యనుదాహృత్యయుక్తిభిరేవత న్మతఖండనంత త్సర్వజ్ఞతాయా భూషణమేవ నదూషణం॥ సభగవాన్సృష్ట్వేదం జగదిత్యాదినా శ్రీభగవద్గీతాభాష్యారంభ ఈశ్వరప్రశంసాకృతైవ- ఏవంసత్యాం ప్రసక్త్యాతత్రత్రేశ్వర ప్రశంసనం కృతమేవ- ప్రసక్త్యభావేపితద కథనం నదోషాయ - విష్ణుసహస్రనామభాష్యేచ శివకేశవయోరైక్యం తన్నామప్రాశస్త్యాదికం చబహుధోపవర్ణితం తత్తద్దేవతాభక్తి ప్రకర్షోప బృంహకాణి భగవత్పాదవిరచితానిస్తోత్రాణి పరస్సహస్రాణిదరీదృశ్యంతే- నచతానిస్తోత్రాణీ భాష్యరచనోత్తర మేవరచితానీత్యత్ర కించిదపికాలనిర్ణాయకం ప్రమాణం పశ్యామః సూత్రభాష్యవిరచనస్యైవ మంగళరూపత్వాత్తదర్థం మంగళాచరణం నదోషాయేతి పూర్వమేవ సమాహితం- ఏవమేవబహవోవ్యాఖ్యాతారస్సం ప్రతిపన్నాః ఏవం స్థితేభాష్యకృత్సుదోషావిష్కరణం పటలపిహిత దృష్టేరాదిత్యేదోషారోపణ మనుకరోతి॥ యచ్చసగుణ బ్రహ్మప్రతిపాదక వాక్యానాం స్వార్థే తాత్పర్యవత్త్వేన సగుణస్య బ్రహ్మణస్తత్సృష్టస్యవిద్యా ప్రపంచస్యచ సత్యత్వమిత్యభిహితంతదసంగతం తదన్వేష్టవ్యంతద్వావవిజిజ్ఞాసితవ్యం యఏతద్విదురమృతాస్తే భవంతీత్యాది నాయత్రతయత్రసగుణప్రతిపాదనంతత్ర తత్రోపాసనావిధిశేషత్వమేవావగమ్యతే-ఆరోపితేనమిథ్యాభూతేనాపి రూపేణోపాసనంసంభవతీతి-పృథివీవావగౌతమాగ్నిః వాచంధేనుముపాశీ.తేత్యాదిస్థలేషు పృథివ్యా మగ్నిత్వస్య వాచిధేనుత్వస్యా విద్యమాన

త్వేవికల్పితే నాపిరూపేణోపాసనం విధిబలాత్ఫలాయకల్పత ఇతి సర్వ
సంప్రతిపన్నం ఏవంకల్పితేనాపి హిరణ్యశ్మశ్రుత్వాదినా సత్యకామత్వా
దినాచోపాసనం క్రమముక్తిఫలకం భవతీతినిర్ణయే - అరూపవదే
వహి తత్ప్రధానత్వాదితి శాస్త్రప్రసిద్ధే - అశబ్దమస్పర్శమ రూపమవ్య
యం నేహనానాస్తికించన - ఏకమేవాద్వితీయం అస్థూలమణ్విత్యా
ది నిర్ణీతతాత్పర్యక బహుశ్రుతి విరుద్ధం సగుణసత్యత్వం తద్విరచిత
జగత్సత్యత్వం వానకేనచిద్భ్రమమంతరోపపాదయితుం శక్యం - సృష్టి
వాక్యానాం సృష్టౌ తాత్పర్యంనాస్తి - అద్వితీయబ్రహ్మణ్యేవతాత్ప
ర్య మితిపూర్వమేవనిర్ణీతం-ఏవమేవమృల్లోహవిస్ఫులింగాద్యైస్సృష్టి
ర్యాచోదితాన్యథా- ఉపాయస్సోవతారాయనాస్తిభేదఃకథంచనేత్యభి
హితంశ్రీగౌడపాదాచార్యైః॥ ప్రాణావైసత్యం తేషామేషసత్యమిత్యనే
న ప్రాణానాం సత్యత్వమభిహిత మితియదుక్తం తన్నసంగతం - ఏష
రాజా అయంతురాజరాజ ఇత్యత్రయథారాజ్ఞో రాజరాజాపేక్షయా
న్యూనమేవ వైభవంప్రతీయతే ఏవం బ్రహ్మగతత్రికాలాబాధ్యత్వరూ
ప పారమార్థిక సత్యత్వాపేక్షయాన్యూనం వ్యావహారిక సత్యత్వం
ప్రాణానాం మిథ్యాత్వావిరోధ్యేవ ప్రతిపాదిత మితినకించిదనుపపన్నం॥
యచ్చత్రీణి రూపాణీత్యేవ సత్యమితిరూపత్రయస్య పారమార్థికం
సత్యత్వమభిహిత మిత్యుక్తంతదసత్ - పారమార్థికత్వ బోధక పదా
భావాత్ - మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యత్ర వ్యావహారిక సత్యత్వపరతా
యాశ్శిష్యప్రత్యాయనార్థ ప్రయుక్తే వాక్యే అంగీకరణయత్వాత్తద్వ
దత్రాప్యుపపత్తేః నహి మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యత్ర విద్యాప్రపంచ
గతమృత్తికాయాస్సత్యత్వ ముక్తమితివక్తుం శక్యం అజ్ఞస్య శ్వేతకే
తోస్సజ్ఞానాసంభవేన దృష్టాంతత్వాసంభవాత్ ॥ ప్రశ్న ॥ పురుషఏవే
దం విశ్వం కర్మతపో బ్రహ్మ పరామృత మిత్యాదౌ ఇదం విశ్వమిత్యా
పామరం ప్రతీయమానమేవ విశ్వముద్దిశ్యబ్రహ్మేతిబ్రహ్మత్వబోధనాత్
యద్రజతంసా శుక్తిరితివద్బాధాయాం సామానాధికరణ్యేన సమ్యగర్థో
పపత్తౌ సంభవంత్యాం సైంధవఘనవదేకరసస్య బ్రహ్మణోనామరూప
మయ జగదాత్మకత్వం సత్యమితికథనం బహుప్రమాణవిరుద్ధం భ్రమైక

బంధనమేవ ॥ సహ ప్రశ్నోత్తరావురుష ఇత్యారభ్య పాశనాశనే అభీత్యం
తేన గ్రంథేన సవిశేషస్య బ్రహ్మణ స్తత్సృష్టస్యచ జగతస్సత్యత్వ మ
భిహితమితి యదుక్తం తన్న తత్రసత్యత్వబోధక పదాభావాత్ - పా
దోస్య విశ్వాభూతానీత్యత్ర విశ్వశబ్దస్య సంకోచకప్రమాణా భావాద
జ్ఞ జనప్రసిద్ధస్యాపి జగత ఏకపాద్విభూత్యంతర్భావస్య వర్జనీయత్వాత్
విద్యామయప్రపంచస్యైన ఖ పుష్పాయమాణత్వేన తద్వాచకత్వస్య
సుతరామసంభవాత్ ॥ యానిచయోగవాసిష్ఠ వచనాని చిత్త్వంచిద
హ మేవేత్యాదీనితాని నభవదీయ విద్యాప్రపంచోపపాదకాని తత్సత్య
త్వోపపాదకానివా అపితు ఇదమేవ పరిదృశ్యమానం భౌతభౌతికాత్మ
కం జగదజ్ఞస్య సత్యతయారాగద్వేషాది సంపాదకతయాచభాతి తత్వ
జ్ఞస్యత్వా వశ్యకం ప్రారబ్ధంకర్మానుభవతో జీవన్ముక్తస్య స్వరూప
తో మిథ్యాత్వేన రాగద్వేషా సంపాదకతయా బ్రహ్మాత్మనా సత్యత
యాచ వ్యుత్థానదశాయా మవభాసతే - సమాధౌతున కించిదవభాస
తే - విదేహముక్తౌతుద్వైత భాన ప్రసక్తిరేవనాస్తీతి తద్వ్యాఖ్యాతృ
భిస్సర్వజ్ఞైర్బ్రహ్మవిద్యాభరణ కారైస్తత్తచ్ఛ్లోకవ్యాఖ్యానావసరే ప్ర
పంచితమితి నభవదుక్తా సంగతార్థకల్పనావకాశః॥ సూతసంహితాయాం
బ్రహ్మగీతాసు పంచమాధ్యాయే ॥ ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వమిత్యాహ
పరమాద్వయం జగజ్జీవేశ్వరత్వాది విచిత్రవిభవం వినా । కేవలం సచ్చి
దానందబ్రహ్మైకైక్య పరాకృతిః । జగజ్జీవేశ్వరత్వాది సర్వంబ్రహ్మైవకే
వలం । ఇతిస్వపూర్ణతాజ్ఞానం పరమాద్వైతవేదనం ఇత్యస్యద్యత్పరి
జ్ఞానంతదజ్ఞానంససంశయఇత్యాదినాజీవేశ్వరత్వాదివిభాగస్యమిథ్యాత్వం
నిర్విశేషస్య సత్యత్వమభిహిత మితినసేశ్వర జగత్సత్యత్వ శంకావకాశః
కించ ప్రారబ్ధం కర్మానుభవతో జీవన్ముక్తస్య పారమార్థికః ప్రపం
చో యదాప్రతీయతే తదాకిమయమావిద్యకః ప్రపంచః ప్రతీయతే
నవా ఆద్యేయుగపత్ప్రపంచద్వయ భానం విరోధాదేవాసంగతం భవద
నభ్యుపగతంచ అవిద్యక ప్రపంచస్య ప్రతిభానే అవిద్యకప్రపంచాంత
ర్గతానాం శిష్యాణాం తత్త్వావబోధనం నసంగచ్ఛేత - తథాచతద్విద్ధి
ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేనసేవయా - ఉపదేక్ష్యంతితేజ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వ

దర్శిన ఇతి గీతావచన ప్రతిపాదితస్తత్త్వ బోధనప్రకారో వ్యాహన్యేత
విద్యాప్రపంచగతానామేవ శిష్యాణాం తత్త్వం బోధయతీతిచేదవిద్యా
ప్రపంచగతానాంకాగతిః - అవిద్యాప్రపంచ ఇతినాస్త్యేవ సర్వోప్య
యం విద్యాప్రపంచ ఇతిచేత్కథమయం భవతైవ ప్రదర్శితో దుర్విభా
గో ఘటతే సర్వథాఽనుపపన్నోయం విభాగఇత్యనాదరణీయోయం
పంథాః॥ యదిచాప్రాకృతత్వేన రామానుజాదీనామభిమతో వైకుం
ఠాదిర్లోక ఏవ విద్యాప్రపంచ ఇతిభవతోభిమతస్తర్హి జీవన్ముక్తానాం
తత్ప్రాప్తికథనమసంగతం స్యాత్ - ప్రాయణానంతర మర్చిరాదిమార్గ
ప్రాప్యోహి వైకుంఠాదిః అర్చిరాదినా తత్ప్రథితే రితిన్యాయాత్ - త
త్రత్యైరపి తథైవాంగీకారాత్। యచ్చ వైకుంఠాదీనాం నిత్యత్వాభి
ధానం రామానుజాదీనాం తదపి రూపాది మత్త్వాచ్చవిపర్యయో ద
ర్శనాదితి సూత్రకృతైవరూపాది మతామనిత్యత్వ ప్రతిపాదనాద్వై
కుంఠాదీనామపిరూపవత్త్వాద సంగతం - యత్రహిద్వైతమివభవతీ
తి శ్రుత్యాతస్యాపి జ్ఞాత్రాదిత్రిపుటీగ్రస్తత్వేన మిథ్యాత్వమేవ బలాదా
పతతీతి॥ యత్తు పారమార్థిక ప్రపంచానంగీకారేణాధ్యాసస్య పూ
ర్వప్రమాహితసంస్కారసాపేక్ష్యేణానాది పూర్వపూర్వానుభవజన్య
సంస్కారమాత్రేణోత్తరోత్తరాధ్యాస ప్రవాహోఽనాదిరితి యదు
క్తంతద్గురుక్తమితియదుక్తంతత్తుచ్ఛం-పారమార్థికప్రపంచవిషయక
ప్రమాజన్యసంస్కారః కిలాధ్యాసహేతురితిభవతోభిప్రాయః-పారమా
ర్థికప్రపంచస్యజీవన్ముక్తమాత్ర ప్రత్యక్షత్వస్యత్వయైవాంగీకారాత్త
ద్విషయకసంస్కారస్తస్యైవస్యాత్-తస్యజీవన్ముక్తస్యోత్తరత్రాహంక
ర్త్రే త్యధ్యాసంప్రతితాదృశ ప్రమాజన్య సంస్కారో హేతురిత్యుక్తౌ
సంస్కారస్మృత్యోరివ సంస్కారాధ్యాసయోస్సామానాధికరణ్యేనై
వ కార్యకారణభావా ద్భవదీయావిద్యాప్రపంచ విదామవర్జనీయ స్సం
సారఇత్యాపతేత్ అజ్ఞానాంతువిద్యామయ ప్రపంచజ్ఞానస్యైవాభా
వాత్తదీయోధ్యాసః పూర్వపూర్వభ్రమనిబంధన ఇత్యాస్థేయమితి ఘ
ట్టకుటీప్రభాతన్యాయ ప్రసక్తిరవర్జనీయేతి॥ యచ్చ జన్మాదిసూత్రే అ
స్యేతిపదేన విద్యామయప్రపంచస్యేదం శబ్దేనగ్రహణ మిత్యుక్తం తదద

సంగతం - అజ్ఞానాం ముముక్షూణాం ప్రతిబోధనాయ కిలప్రవృత్తం
శాస్త్రం తద్యద్యజ్ఞజనానామప్రసిద్ధం విద్యామయప్రపంచం పరిక
ల్ప్య తత్కారణత్వం బ్రహ్మణోగ్రాహయేత్తదోభయోః కార్యకారణ
యోరప్రసిద్ధత్వా దవబోధక మేవస్యాత్ అత ఏవేదమస్సన్నికృష్టా
భిధాయకత్వా త్ప్రత్యక్షాది సన్నిధాపితస్య ధర్మిణ ఇదమానిర్దేశ ఇతి
సుష్ఠూక్తంభాష్యే - ఇదమస్సన్నికృష్టార్థబోధకత్వేఽవ గమ్యమానే
తద్విహాయస్వ ఛందతోర్థవర్ణనేన కించిదపి మూలమనురూపం వి
భావ్యతే ॥ అవ్యక్తాత్త్వర్వాచీనేత్వ దుద్భావితా దోషాస్సంభావితా
జడత్వాద్దృశ్యత్వా దనాత్మరూపత్వాత్పరిచ్ఛిన్నత్వాచ్చేతి జడత్వాదీ
నాం మిథ్యాత్వసాధకత్వ మభ్యుగత మేకత్ర ॥ అన్యత్వ దృశ్యత్వ జడత్వ
పరిచ్ఛిన్నత్వాదయో ధర్మానమిథ్యాత్వసాధకాః అసంప్రతిపత్తేరితి దృ
శ్యత్వాదీనాం మిథ్యాత్వాసాధకత్వముక్తం ॥ ఏవమాది విరుద్ధాభివ్యా
హారాబహవ ఉపలభ్యంతే ॥ ఇద మత్ర విచారణీయం - కిం శ్రవణమ
ననిది ధ్యాస నేష్వసకృత్క్రియమాణేషు సర్వేషామపి సగుణ సా
క్షాత్కార స్తత్ఫలం చేదానీమేవానుభూయతే - ఉతనిర్విశేష బ్రహ్మవి
షయక శ్రవణాది మతాంతత్సాక్షాత్కారేణ తదాత్మత యావస్థానం-
సవిశేష బ్రహ్మవిషయక శ్రవణాదిమతాంతు తత్సాక్షాత్కారో విద్యా
ప్రపంచాను భవశ్చభవతీతి - నాద్యః - నిర్విశేష బ్రహ్మవిషయక శ్ర
వణాది మతామతత్క్రతుత్వాత్సవిశేష బ్రహ్మసాక్షాత్కారా ద్యనుప
పత్తేః యత్రత్వస్య సర్వమాత్మైవా భూదితిశ్రుత్యా నిర్విశేష బ్రహ్మ
విదాం ద్వైతావభాస ప్రతిషేధశ్రుతేశ్చ ప్రతిభానేపి మిథ్యాత్వేనైవ
భాసనాత్ - నద్వితీయః - సవిశేషబ్రహ్మోపాసనేన న్యాయవిచారా
త్మకస్య శ్రవణస్య యుక్త్యాతదర్థానుసంధానాత్మకస్య మననస్య వాఽ
పేక్షయుక్తా పరోక్షజ్ఞానమ శ్రద్ధాప్రతిబధ్నాతినేతర దితి శ్రీవిద్యార
ణ్యాచరణోక్తదిశా శ్రద్ధామాత్రేణ తదనుష్ఠానేపి విధురపరిభావిత కా
మినీ సాక్షాత్కారతుల్యస్యైవ సాక్షాత్కారస్య తాదృశస్య తత్ఫల
స్యచ సంభవాత్ - నచతాదృశ ముపాస్యం రూపం సత్యమితివాచ్యం
కల్పితే నాపిరూపేణోపాసన సంభవే తత్సత్యత్వతా వేదకప్రమాణా

భావేన తదనంగీకారాత్ - సవిశేషబ్రహ్మోపాసకానా మస్మిన్నేవజన్మని తత్ఫలానుభవస్యా సంప్రతిపత్తేః తదోళోగ్రజ్వలన మిత్యాదిన్యాయాత్ అహంగ్రహోపాసకై ర్వాసిష్ఠప్రతిపాదితైరైందవోపాఖ్యాన రీత్యా సాంసారికమేవఫల మనుభూయతే - తచ్చజన్మాంతర ఏవ। నతస్మిన్నేవజన్మని। నసాముక్తిః - యోగాభ్యాసఫలాతు సత్యోత్కటప్రయత్నే దూరదృష్టి దూరశ్రవణకాయవ్యూహాదికం తస్మిన్నపి జన్మన్యనుభూయత ఇతి నిర్వివాదం - విద్వాన్నామరూపా ద్విముక్త ఇతి శ్రుత్యావిదుషో నామరూప విముక్తత్వ ప్రతిపాదనాద్విదుషో నామరూపాత్మక ప్రపంచోపభోగానుపపత్తిః - నచావిద్యకనామరూప విముక్తిరేవా న యాశ్రుత్యా ప్రతిపాద్యత ఇతివాచ్యం సంకోచే ప్రమాణాభావాత్ - విద్యామయనామరూపయోః పూర్వమేవ నిరస్తత్వాత్ ॥ యచ్చ వసిష్ఠాదీనాం బ్రహ్మపరోక్షవతాం లోకాంతరగమనాదికం నిగ్రహానుగ్రహ శక్తిమత్వంచన తద్బ్రహ్మ విద్యాఫలమపితు బ్రహ్మజ్ఞానాత్పూర్వమనుష్ఠిత తత్తద్విద్యాకర్మఫలమితి ప్రపంచితం శ్రీవిద్యారణ్యచరణై ర్ధ్యానదీపే ॥ శ్లో ॥ శాపానుగ్రహసామర్థ్యం యస్యాసౌతత్త్వవిద్యది - తన్న శాపాదిసామర్థ్యం ఫలంస్యాత్తపసోయతః । వ్యాసాదేరపిసామర్థ్యం దృశ్యతేతపసోబలాత్ । శాపాదికారణాదన్య త్తపోజ్ఞానస్యకారణం । ద్వయంయస్యాస్తితస్యైవ సామర్థ్యజ్ఞానయోర్జనిః । ఏకైకంతుతపః కుర్వన్నేకైకంలభతేఫల మిత్యాదినా । అతఏవజీవన్ముక్తానా మపి ప్రారబ్ధవైచిత్ర్యా దేవతత్తచ్ఛక్తివైచిత్ర్య మనుస్మర్యతే । యుక్తంచైతత్ అశేషవిశేషప్రత్యస్తమితం బ్రహ్మైవాహమస్మీతి సాక్షాత్కారవతో నామరూపాత్మక ప్రపంచోపభోగానుపపత్తేః - అతత్క్రతుత్వాత్ యోయోమహిమాతిశయ స్స్మర్యతే సౌభర్యాదీనాం విశ్వామిత్రాదీనాంచ నతత్తత్వజ్ఞానప్రయుక్తం జడభరతాదిషు వ్యభిచారాత్- అపితు జన్మాంతరకృతానా మిహజన్మని జ్ఞానాత్ప్రాగనుష్ఠితానాంవా ప్రారబ్ధఫలానాం కర్మణామేవఫలమితి విభావనీయం । అతః కామాన్నీ కామరూప్యనుసంచరన్ - జక్షత్క్రీడన్రమమాణ స్త్రీభిర్వాయానైర్వా జ్ఞాతిభిర్వా ఇత్యాగాన విజాతీయవిద్యాప్రపంచోపభోగో జీవన్ముక్త

స్య ప్రతిపాద్యతే - సర్వైర్వ్యవహారావిముక్తస్య ప్రపంచకామనానుపపత్తేః
క్షయిష్ణుత్వ సాతిశయత్వయోర్నామ రూపమాత్రేఽవర్జనీయతయా
విజ్ఞస్య తత్కామనాయా అసంభవాత్ - అపితుప్రారబ్ధప్రాపితం తత్త
త్ఫలమధిష్ఠాన బ్రహ్మాత్మనానుభవన్ రాగద్వేషావకుర్వన్వర్తత ఇత్యే
వార్థః శ్లో॥ అతఏవస్థితప్రజ్ఞస్యకాభాషాసమాధిస్థస్య కేశవ స్థితధీః కిం
ప్రభాషేతకిమాసీత వ్రజేతకిమితి స్థితప్రజ్ఞ శబ్దితస్య జీవన్ముక్తస్య భా
షణాదికేర్జునేన పృష్టే। దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాస్సుఖేషు విగతస్పృహః
వీతరాగభయక్రోధ స్థితధీర్మునిరుచ్యతే యస్సర్వత్రానభిస్నేహ స్త
త్తత్ప్రాప్యశుభాశుభం। నాభినందతినద్వేష్టి తస్యప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠితేత్యా
దినా యానిశాసర్వభూతానాం తస్యాంజాగర్తిసంయమీ యస్యాంజా
గ్రతిభూతాని సానిశాపశ్యతోమునే రిత్యాంతేన ప్రారబ్ధ కర్మానుభవ
తో బ్రహ్మాతిరేకేణ సర్వమపి జగన్మిథ్యా భూతం పశ్యతో రాగద్వే
షాద్యకరణమేవోక్తం వర్ణితం గీతాయాం నతువిద్యామయ ప్రపం
చానుభవో మహిమాతిశయోవా। అతో జీవన్ముక్తానాం విద్యామ
యప్రపంచానుభవాది వర్ణనమప్రామాణికం॥ యద్యపి సుక్తిరూప్యర
జ్జుసర్పాదావివఘటాదావపి మిథ్యాత్వ మభిప్రైతి లోకః తథాపిరజ్వా
ద్యతిరేకేణ సర్పాదీనామివమృదా ద్యతిరేకేణ ఘటాదీనామప్య నిర్వచ
నీయత్వా న్మిథ్యాత్వం యుక్తిసిద్ధం శ్రుతిసిద్ధంచ - అత ఏవయు
క్తే శ్శబ్దాంతరాచ్చేత్యాది సూత్రైః ప్రత్యాయయతి సూత్రకా
రః - నహిమిథ్యా భూతా అప్యర్థా స్తదవ భాసావా ఏక విధాస్సం
ప్రతిపన్నాః ప్రతిబింబా ధ్యాసద్విచంద్రాధ్యాస రజ్జుసర్పాధ్యాసాది
ష్వబహులం స్వభావభేద దర్శనాత్। రజ్జుసర్పాది స్థలేషు బాధానుబాదీ
నాం మిథ్యాత్వాసం ప్రతిపత్తావపి ప్రామాణిక ప్రతీత్యాతత్సిద్ధివత్పామ
రాణాం ఘటాదిషుమిథ్యాత్వా నిశ్చయేపి ప్రామాణికప్రతీత్యాతత్సిద్ధిః
కేనవార్యతే। అతఏవ మృద్వియోగేఽదర్శనాత్పిండ దశాయామదర్శ
నాచ్చభేదాభేదాభ్యామనిరూపణీయో ఘటోఽనిర్వచనీయోమిథ్యాభూ
త స్తద్దృష్టాంతేన సర్వమపి జగన్మిథ్యా భూతమితి సునిరూపితం శ్రీ
విద్యారణ్యచరణైరద్వైతానందే॥ సఘటోనమృదోభిన్నో వియోగేసత్య

సీక్షణాత్ । నాప్యభిన్నః పురాపిండదశాయామనవేక్షణాత్ అతోఽ
నిర్వచనీయోఽయం శక్తిపక్షేఽపి శక్తిజః । అవ్యక్తత్వే శక్తిరుక్తా వ్యక్త
త్వే ఘటనామభృత్ ఇత్యాదినా । అనంతరం ఘటస్యమిథ్యాత్వే
మృద్బోధాత్కుతో న నివృత్తిః ఇత్యాశంక్య మిథ్యాత్వ నిశ్చయ ఏవ ఘట
స్యాపి నివృత్తిః స్వరూపబోధజా- సతు ఘటస్యాప్రతీతిర్న నివృత్తిరితి సమా
హితం॥ శ్లో॥ వ్యక్తం ఘటం వికారశ్చేత్యేతైర్నామభిరీరితః । అర్థశ్చేద
నృతః కస్మాన్న మృద్బోధేన నివర్తతే। నివృత్త ఏవ యస్మాత్తే తత్సత్య
త్వమతిర్గతా- ఈదృఙ్నివృత్తిరేవాత్ర బోధజానత్వధ్వంసన మిత్యాదినా ।
విస్తరస్తు తత్రైవ ద్రష్టవ్యః యద్యపి భగవత్పాదవిద్వేషిణోఽనవిద్యార
ణ్యాస్తావాదరః తథాప్యస్యాభాష్య యుక్త్యప్యబృంహితసిద్ధాంతోఽనకే
నాపి ప్రామాణికేన సురాకరణ ఇత్యుదాహృతం నహి మృత్తికేత్యేవస
త్యమితి శ్రుతిస్సృష్టికార్యాస్సత్యత్వం ప్రతిపాదయితుం ప్రవృత్తా ।
తత్ప్రతిపాదనే ఫలాభావాత్ అపిత్వనేన న్యాయేన పరమకారణస్య
బ్రహ్మణస్సత్యత్వం తద్వ్యతిరిక్తస్య సర్వస్యాపి జగతో మిథ్యాత్వం బోధ
యితుం అతః కార్యస్య సత్యత్వాంగీకారే ఏవ కారానుపపత్తిరూప బృం
హణవిరోధో బ్రహ్మణో నానారసత్వప్రసంగ ఇత్యాది దూషణగణాద
నిర్మోక్షః ప్రసంగః॥ వైకుంఠ కైలాసాదిషు వైరాగ్యం నకుత్రాపి దర్శిత
మతీయానుక్తం తదసత్ - బ్రహ్మలోకతృణీకారో వైరాగ్యస్యావధిర్మత
ఇత్యత్ర బ్రహ్మణో కామాంతరభేదరూప వైకుంఠాదిష్వపి వైరాగ్యస్యావి
వక్షితత్వాత్ - యథా బ్రహ్మలోకవాసినాం కేషాంచిద్రాగాది వశా
చ్ఛాపాదినా పునరావృత్తిర్వర్ణితా పురాణాదిషు ఏవం వైకుంఠకైలాస
వాసనామపి జయవిజయాదీనాం దుర్వాసః ప్రభృతీనాం చ వర్ణితైవ పు
నరావృత్తిరితి- కిం బహునా వైకుంఠకైలాసాది లోకాధిపతీనామపి
వినాశిత్వం ప్రతిపాదితం భవతాపి ప్రమాణీకృతే యోగవాసిష్ఠే వైరాగ్య
ప్రకరణే॥ పరమేష్ఠ్యపి నిష్ఠావాన్ హీయతే హరిరప్యజః- భావోఽప్యభావ
మాయాతి కైవాస్థా మాదృశే జనే । బ్రహ్మావిష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ సర్వా వా
భూతజాతయః । నాశమేవానుధావంతి సలిలానీవ బాడబం। నేత్రత్రయ
బృహద్రంధ్రభూరిభాంకారభీషణైః । లంబలోలజటాచంద్రదవిక్షీర హాగ

మూర్ధభిః క్షీపయత్యాత్మనాత్మానం సర్వసంహారకారిణీ ఇత్యాదినా-
అతో వైకుంఠాదిషు స్వైరాగ్యంనకుత్రాపివర్ణితమితి కథనం భ్రమమా
త్రనిబంధనం- వాసిష్ఠాద్యనవలోకనమూలమితిచ ధ్యేయం॥ యచ్చావిద్యా
ప్రపంచవిశిష్టే బ్రహ్మణ్యవిద్యా ప్రపంచాధ్యాసః శ్రవణాదినా విద్యా
ప్రపంచ విశిష్ట బ్రహ్మసాక్షాత్కారే విద్యాప్రపంచోచ్ఛేదో జీవన్ము
క్తతా చేత్యాద్యుపవర్ణితం తదసత్- బృహదారణ్యకే యస్మిన్ పంచ
పంచ జనా ఆకాశశ్చ ప్రతిష్ఠిత॥ ఇతి తత్పూర్వశ్రుతౌ ఆకాశాద్యుపల
క్షిత సకలదృశ్య విశిష్టతయా ప్రతిపాదితే బ్రహ్మణి నేహనానాస్తికించ
నేతి శ్రుత్యా ద్వైతత్వావ ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావో బోధ్యతే। ఇ
దం రజతమిత్యత్ర యద్రజతమిదం తాదాత్మ్యేన ప్రసక్తం తస్యైవ కిలా
భావో నేదం రజతమితివాక్యేన బోధ్యతే - అప్రసక్తే ప్రతిషేధాయో
గాత్- ఏవం సకలదృశ్యతాదాత్మ్యాపన్నే బ్రహ్మణి ద్వైతత్వావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకాత్యంతాభావో నేహనానేతి శ్రుత్యా బోధ్యతే-మృ
త్యోస్సమృత్యుమాప్నోతి య ఇహనానేవ పశ్యతి - ఏకధైవానుద్రష్ట
వ్యం। తమేవధీరో విజ్ఞాయ ప్రజ్ఞాం కుర్వీత బ్రాహ్మణః- స ఏష నేతి నేత్యా
త్మా ఇత్యాది తత్ప్రకరణగత వాక్యార్థ పర్యాలోచన నిర్విశేష బ్రహ్మ
ప్రతిపాదన పరత్వైవ బృహదారణ్యక షష్ఠస్యావగమ్యతే। తథా చ నవి
ద్యాప్రపంచ విశిష్టే బ్రహ్మణి జగదధ్యాస ఇతికల్పనం సంగచ్ఛతే- ఆ
త్మానం చేద్విజానీయాదయమస్మీతి పూరుషః- కిమిచ్ఛన్కస్య కామాయ
శరీరమనుసంజ్వరేదితి శ్రుత్యా జీవన్ముక్తస్య సకలకామనాఽభావే ప్ర
తిపాదితే జీవన్ముక్తస్య ప్రపంచోపభోగం వర్ణయన్నయమ్భ్రాంత ఇతి
కశ్శ్రద్ధత్తే॥ యచ్చ దక్షిణామూర్తి స్తోత్రే సర్వాత్మత్వ మహావిభూతి
సహితం స్యాదీశ్వరత్వమితి శ్లోకే జీవన్ముక్తస్య విద్యాప్రపంచోప భో
గో వర్ణిత ఇత్యుక్తం తదసత్। పరిచ్ఛిన్నాత్మభావనాత్యాగపూర్వకం
పూర్ణాహం భావనాం కుర్వత ఐశ్వర్య ప్రాప్తిర్వర్ణితా తత్ర తాదృశస్యై
శ్వర్యం సత్యమితి నకుత్రాప్యభిహితం - ఇష్యత ఏవ పరిపక్వ సమాధీ
నాం తద్బలాత్ తత్ఫలప్రాప్తిర్దూరదృష్టిదూరశ్రవణాదివత్ నతత్సర్వే
షాం తత్త్వవిదాం సాధారణం ఫలంనవా సత్యం- అత ఏవోక్తం వార్తి

కకారైస్తచ్ఛ్లోకవ్యాఖ్యానే॥ సర్వాత్మభావసామ్రాజ్యనిరంతరితచేత సాం పరిపక్వ సమాధీనాం కింకింనామనసిధ్యతీతి॥ నను విద్వాన్ బ్రహ్మజ్ఞా న్మోక్షఇతి ప్రసిద్ధం ఏతావృతసవిశేషజ్ఞానాత్కథం పురుషార్థ ఇతిచేన్నే త్యాశంక్య పురుషఏవేదం విశ్వంకర్మతపో బ్రహ్మపరామృతం। ఏత ద్యో వేదనిహితం గుహాయాంసో విద్యాగ్రంథింవికిరతీహసోమ్యేతి సవిశే షబ్రహ్మవిదో జీవన్ముక్తి ఫలప్రతిపాదనాదితి సమాహితం తదసత్ - బ్రహ్మదేవానాం ప్రథమస్సంబభూవ విశ్వస్యకర్తేత్యుపక్రమ్యామ్నా తాయాం ముండకోపనిషది శౌనకోహవై మహాశాలోంగిరసంవిధివదుప సన్నః పప్రచ్ఛకస్మిన్ను భగవో విజ్ఞాతే సర్వమిదం విజ్ఞాతం భవతీతి - శౌనకస్యైకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞాన ప్రశ్నముత్థాప్య తస్మైస్మ సహోవాచే తితదుత్తరత్వేన పరాపరవిద్యావిభాగపూర్వకమృగ్వేదాద్యపరవిద్యా ప్రతిపాదనానంతరమథపరాయయాతదక్షరమధిగమ్యతే యత్తదద్రే శ్యమగ్రాహ్యమిత్యాదినా సర్వకల్పనాధిష్ఠానమశేషవిశేషప్రత్యస్త మితం నిర్విశేషం బ్రహ్మనిరూపితం- తజ్జ్ఞానే సత్యధిష్ఠానాతిరేకేణారోపి తస్యాభావాదధిష్ఠానజ్ఞానే సర్వం జ్ఞాతం భవతి జ్ఞాతవ్యం నావశిష్యత ఇతి సర్వవిజ్ఞానప్రతిజ్ఞాపి సమర్థితా భవతి పురుష ఏవేదం విశ్వంకర్మతపో బ్ర హ్మపరామృతమితిమంత్రే. ఇదం పరిదృశ్యమానం - కర్మ - అగ్నిహో త్రాదిరూపం తపః ఉపాసనాదిరూపం తత్కార్యమిత్యర్థః- విశ్వంజగత్ పు రుషఏవ పురుషశబ్దిత బ్రహ్మవ్యతిరిక్తంన పరమమృతమేతాదృశం బ్ర హ్మ గుహాయాం హృదిసర్వప్రాణినాం నిహితంయోవేద సః ఇహ జీ వన్నేవవిద్వచ్ఛరీరే - అవిద్యాగ్రంథిం దృఢీభూతామవిద్యావాసనాం- వికిరతి నాశయతీతి తదర్థః - తథాచపురుషఏవేదం విశ్వమితిబాధాయాం సామానాధికరణ్యేనైక విజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానం సమర్థితం - ఏతద్యో వే దనిహితం గుహాయామితి ప్రత్యగ్బ్రహ్మాభేద సాక్షాత్కారో జీవన్ము క్తిఫలకఇతి - తత్త్వమస్యాది వాక్యోత్థసమ్యగ్జ్ఞానమాత్రతః- అవిద్యా సహకార్యేణ నాసీదస్తిభవిష్యతీత్యాద్యుపబృంహణైః సిద్ధోర్థోవిస్పష్ట మభిహితః ఏవంస్థితే ఉపక్రమోపసంహారాదిక మపరిగణయ్య యథేష్ట మర్థం పరికల్ప్యస విశేషబ్రహ్మజ్ఞానస్య జీవన్ముక్తిఫలకత్వకథనం

సాహసమాత్రం - నహి రామానుజాదయోపి సవిశేషబ్రహ్మజ్ఞానఫల భూతాం ముక్తిమిహైవేచ్ఛంతీతి ॥ యచ్చకల్పనోపదేశాచ్చ మధ్వాది వదవిరోధః ఏవమప్యుపన్యాసాత్పూర్వభావాదవిరోధం బాదరాయ ణ ఇతిసూత్రయో స్స్వాభిమతప్రమాణీకరణం తత్తయోస్సూత్రయో ర్భాష్యకృత్ప్రదర్శితార్థత్యాగేనస్వాభిప్రాయప్రతిపాదకత్వేనైవాభావాద సంగతం - నహివిద్యామయ ప్రపంచస్య సవిశేషబ్రహ్మణశ్చ సోప బృంహణం శ్రుతియుక్తిభ్యాం సత్యత్వ నిరూపణ మంతరాయథేష్టార్థ కల్పనంఘటతే - అన్యథామధ్వాదివత్ - అముష్య ఆదిత్యస్య మధు త్వమివ - నిర్విశేషే బ్రహ్మణి ఉపాసనార్థం సవిశేషరూపస్య క ల్పనోపదేశాదారోపితత్వోపదేశాద విరోధః - సవిశేషత్వ నిర్విశేష త్వ యోరవిరోధః - సవిశేషత్వస్యారోపితత్వేన మిథ్యాత్వాన్నిర్విశేష త్వస్య స్వరూపత్వేన సత్యత్వాచ్చేత్యర్థః కుతోనస్యాత్ - వస్తుతస్తు సూత్రకృదభిప్రాయవర్ణనే కేవలమవరాకాస్సర్వజ్ఞం భాష్యకృతమం తరేత్యుపరమ్యతే ॥ బ్రహ్మసూత్ర ద్వితీయాధ్యాయ తృతీయపాద తాత్పర్యనిర్ణయావసరే - సాక్షాదీశ్వరసృష్టానాం చిన్మయానామా కాశాదీనాం భూతానాం భౌతికానాం చోత్పత్తిలయక్రమ విచారః కృతః సాసర్వాపిసృష్టిస్సత్యైవేత్యాదినా భూతభౌతికానాం సత్యత్వమభి హితం - ఉత్తరత్ర సతావత్ప్రాణాదీనాం పంచీకృతభూతకార్యత్వం యు జ్యతే - తేషామావృతత్వాచ్ఛిద్రరూపత్వాచ్చ కింతు తత్రాధ్యక్షత్వ మేవ నాపి పంచీకృతభూతకార్యత్వం ప్రాణాదీనామపంచీకృతత్వాత్ దేవతాధీనచేష్టావత్త్వాచ్చ అసత్యత్వం మిథ్యాత్వం చేతిదర్శితమితి - తే షామేవ భౌతికానాం మిథ్యాత్వమంగీకృతం - ఉభయత్రాపిసూత్రా ణ్యేవ ప్రమాణీకృతాని ఏకత్రప్రాణాదేస్సత్యత్వమన్యత్ర తస్యైవమి థ్యాత్వం వర్ణయన్నుభయత్రాపి సూత్రకృతం ప్రమాణయన్నయ మాత్మాన మివసూత్రకృతమపి విరుద్ధాభివ్యాహారం కల్పయితుం ప్ర వృత్తఇతి మహానపరాధః ॥ యచ్చ భగవద్గీతావ్యాఖ్యానే జ్ఞానకర్మ ణోస్సముచ్చయ ఏవశాస్త్రార్థ ఇతి । సభగవాన్ సృష్ట్వేదం జగత్త స్యచ స్థితిం చికీర్షుర్మరీచ్యాదీనగ్రే సృష్ట్వా ప్రజాపతీనిత్యాదినా గ్రం

ధారంభే భాష్యకృద్భిర్విరచిత ఉపోద్ఘాతస్సర్వోప్యసంగత ఇత్యుక్తం
తత్తుచ్ఛం - నహ్యసంగత ఇతి కథనమాత్రేణార్థసిద్ధిః - సర్వస్యాపి య
థేష్టార్థసిద్ధిప్రసంగాత్ - మరీచ్యాదయో హిరణ్యగర్భసృష్టా ఇతి తే
షామీశ్వరసృష్టత్వ కథనమసంగత మితి కిలభవదాశయః - హిరణ్యగ
ర్భసృష్టమపి తద్ద్వారేశ్వరసృష్టమేవ - అతఏవ వైషమ్యనైర్ఘృణ్యే
న సాపేక్షత్వాత్తథాహి దర్శయతీతి సూత్రే విషమజగన్నిర్మాతురపీ
శ్వరస్య ప్రాణికర్మాపేక్షత్వాద్వైషమ్యాద్యభావ ఉపవర్ణితః - అన్య
థావిషమస్య జగతో హిరణ్యగర్భనిర్మితత్వాత్తస్య జీవత్వేన వైషమ్య
నైర్ఘృణ్యయో సంభవేపి దోషాభావాత్సూత్రమసంగతంస్యాత్ నహీ
దం సూత్రం హిరణ్యగర్భాదేర్వైషమ్యనైర్ఘృణ్యాభావం ప్రతిపాద
యితుం ప్రవృత్తం - తస్య శాస్త్రాప్రతిపాద్యత్వాత్ - కింతు బ్రహ్మ
ణఏవేతి ॥ జ్యాయసీచేత్కర్మణస్తే మతాబుద్ధిర్జనార్దనేతి బుద్ధేఃకర్మాపే
క్షయా జ్యాయస్త్వప్రతిపాదనాత్ - జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం క
ర్మయోగేనయోగినా మితి - జ్ఞానకర్మనిష్ఠయోర్భిన్నాధికారికత్వేన
పృథక్కరణాత్ - షష్ఠాధ్యాయే జ్ఞానసాధనత్వేనాపి నిష్ఠస్యాంతరాళే
మరణేకచ్చిన్నోభయ విభ్రష్టశ్ఛిన్నాభ్రమివనశ్యతీతి ధ్యాననిష్ఠస్య క
ర్మత్యాగ ప్రతిపాదనాచ్చ జ్ఞానకర్మణోస్సముచ్చయోన సంభవతీతి సు
ష్ఠు ప్రతిపాదితం భాష్యకృద్భిః - తదసంగతమితి వక్తు మభ్రాంతోనప్రభ
వతి ॥ వాసిష్ఠరామాయణం ప్రమాణరాజతయా భవతాప్యం
గీకృతం - తత్ర - శ్లో॥ రస్థాణుదేహాస్తు నగరచనాచేంద్రియగతిః
పరిస్పందోనాడీవహన కలితానందవిషయః - పరోణుర్వాదేహోజగతి
విహరామీత్యనఘయాధియా దృష్టే తత్త్వేరమణమటనం జాగతమిదం
ఇతి జీవన్ముక్తస్య తదేవ జగద్రాగాద్యజనకతయా వినోదవద్భాసత
ఇత్యభిధానాజ్జీవన్ముక్తస్య విద్యామయు జగద్భానముక్త మిత్యుక్తిర
సంగతా ॥

తథాదేవీభాగవతే ॥ సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతానిచా
త్మని । యదాపశ్యతిభూతాత్మా తదాపశ్యతితాంశివాం । దృష్ట్వాతాం
బ్రహ్మవిద్యాభయా త్సచ్చిదానందరూపిణీం । తదామాయాదికంసర్వం

దగ్ధంభవతిభూమివ । ప్రారబ్ధకర్మమాత్రంతు యావద్దేహంతుతిష్ఠతి ।
జీవన్ముక్తస్తదాజ్ఞానీ మృత్యౌ మోక్షమవాప్నుయాత్ ఇతి మాయా
యాజ్ఞాన నివర్త్యత్వ ప్రతిపాదనాత్తదుపాధికస్యా సత్యత్వంసిద్ధం -
అపిచ అజ్ఞస్య సత్యతయా ప్రతీతస్య అవిద్యావాసనావంతం జీవన్ముక్తం
ప్రతిస్వరూపతో మిథ్యాత్వేన ప్రతీతస్య విదేహముక్తం ప్రత్యత్యంతా
ప్రతీతస్య సేశ్వరస్య జగతః కథం నామసత్యత్వం ఘటేత - జ్ఞాననివ
ర్త్యత్వ మేవహి మిథ్యాత్వం । జీవన్ముక్తస్యాప్య విద్యావాసనావేశవ
శాదేవహి జగద్భానం । ఐహికమప్య ప్రస్తుత ప్రతిబంధే తద్దర్శనాది
తిసూత్రే ఏతదేవాభిహితం । క్రమముక్తిభాజాంచ తత్త్వసాక్షాత్కారా
నుదయా జ్జగత్ప్రతీతిర్యుజ్యత ఏవ । భ్రాంతజనసహస్రప్రతీత మపితత్త్వ
విదప్రతీతమ విద్యమానమేవ భవతి । యథా బాలకసహస్ర ప్రతీతోపి
వేతాలః ప్రౌఢవయసామ విద్యమాన ఏవ కిలభవతి - ఏతదేవోప పా
దితం యోగవాసిష్ఠే సహస్రశ ఇత్యుపరమ్యతే । యేచ శ్రుతీనాంసూత్రా
ణాం గీతావాక్యానాంచ యథాయథముచ్ఛృంఖలతయార్థా ఉపవర్ణి
తాస్తే సర్వేపి విద్యామయప్రపంచఖండనేన సేశ్వరజగన్మిథ్యాత్వోపవ
ర్ణనేన తేషాం పరస్పరవిరోధేనచ ఖండితప్రాయా ఏవేతినపృథక్తన్ని
రాకరణ మపేక్షితం । యద్యపియేనకేనాపియుక్తినానిరూపితోర్థోనఖం
డనీయ ఇత్యౌదాస్యముచితమివ- ఉదాసితంచ సుచిరంమయాతథాపిభ
గవత్పాదదూషకత్వా త్సన్మార్గపరిపంథిత్వాచ్చావశ్య నిరాకరణీయో
యం పంథా ఇత్యేవం విమర్శః కృతః॥ కేచనమతాంతరాణ్యలంచక్రురితి
పదేనస్వస్యమతాంతరాభి రుచిః- ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధాఇతిపదేనాద్వైతవిద్వే
షశ్చస్పష్టమేవసూచితః॥ అన్యచ్చ జ్ఞానకర్మసముచ్చ యశ్శాస్త్రతాత్ప
ర్యవిషయ ఇతిపదేపద ఉపవర్ణ్యతే - తత్రకింతత్త్వసాక్షాత్కారేణావి
ద్యానివృత్తౌ క్రియమాణాయాం కర్మణస్సహకారిత్వముచ్యతే - కింవా
శ్రవణాదినాతత్త్వసాక్షాత్కారే జననీయేకర్మణ స్సహకారిత్వ ముచ్య
తే- ఆద్యేసనకాదీనాం శుకాదీనాంచ తత్త్వవిదాం కర్మాభావాదవిమో
క్షప్రసంగః । ఉపమర్దంచేతిసూత్రే । కర్మానుష్ఠానహేతోః క్రియాకార
కఫలవిభాగస్యతత్త్వజ్ఞానేనబాధితత్వాజ్జ్ఞానకర్మసముచ్చయోన సంభ

వతీత్యుపవర్ణితం భవతాపితత్రతత్రైవవ్యాఖ్యాతం । ద్వితీయేశాంతో దాంత ఉపరత ఇత్యత్రో పరతశబ్దేన సన్న్యాసగ్రహణాత్ సన్న్యాసస్య శ్రవణం కుర్యాదితి స్మృత్యాపి సన్న్యాసస్య శ్రవణాంగతావిధానాచ్చ శ్రవణాదీనాం నాగ్నిహోత్రాది కర్మణా సముచ్చయః- అంతరాచాపితుతద్దృష్టేరితిసూత్రే అనాశ్రమిణామాశ్రమిణాంచ ప్రతిషేధాభావ మాత్రప్రాపితో౽ధికారోన సముచ్చయ శంకావహః- కింత్వముఖ్యః॥ శ్రవణాదీనాం కర్మణా సముచ్చయ ఇతి వక్తుః కో౽భిప్రాయః - కింబ్రహ్మచారిగృహస్థవాన ప్రస్థచోదితైస్తైస్తైః కర్మభి స్సముచ్చయ ఇతి- కిం వాశమదమోపరతితితిక్షాదిభిః- నాద్యః సన్న్యాసస్య ప్రవణంకుర్యాదితి స్మృతౌతాదృశకర్మాభావేపి శ్రవణవిధానాత్ - నద్వితీయః శమదమాద్యుపేతస్స్యాదితి సూత్రే తేషామంతరంగసాధనత్వ విధానాదవశ్యానుష్ఠేయత్వ ప్రతీతేః- ప్రణవజపదండ తర్పణాదయో౽పి తత్తత్స్మృతిప్రామాణ్యాదంతరంగసాధనాస్యేవేతిననిరాకరణీయాని- తత్త్వసాక్షాత్కారస్యత్వసహాయశూరస్యనకేన చిత్సముచ్చయఇతిసూత్ర భాష్యకృతో స్సిద్ధాంతః శుకాదీనామాచారః ప్రమాణం జ్ఞానాదేవతుకైవల్య మిత్యాదివచనానిచ ప్రమాణాని తత్రనకేనచిద్దోషోదర్శయితుం శక్యః- వసిష్ఠాదీనాంతు బ్రహ్మవిదాంలోక సంగ్రహార్థినామాధికారి కాణాంలోకాను సరణంనతత్కర్మ - తత్త్వజ్ఞాన బాధితత్వాదతోనతేన సముచ్చయశంకావకాశః నబుద్ధిభేదం జనయేదజ్ఞానాం కర్మసంగినాం- జోషయేత్సర్వకర్మాణివిద్వాన్యుక్త స్సమాచరన్నితి భగవతాప్యజ్ఞజన విశ్వాసార్థం విదుషాపిలోక సంగ్రహేచ్ఛునా కర్మాచరణీయ మిత్యుక్తం తస్యకార్యంనవిద్యతే - నమేపార్థాస్తి కర్తవ్యమిత్యాదినావిదుషః కర్మాభావో విస్పష్టముపవర్ణిత ఏవ- లోకసంగ్రహకామనాయా అప్యభావే శుకాది వత్కర్మత్యాగిస్సుతరాముపపన్న ఇతినకించిదవద్యం॥ యదపి కార్యంబాదరిరస్యగత్యుపపత్తే రిత్యధికరణే పూర్వాణిపూర్వపక్షసూత్రాణ్యుత్తరాణి సిద్ధాంతసూత్రాణీతి వ్యవస్థామననురుధ్యపూర్వసూత్రాణాం సిద్ధాంతసూత్రత్వ వర్ణనం భాష్యకృతామసంగత మిత్యభిహితం తదసత్- అగ్నిహోత్రం జుహోతియవాగూం పచతీత్యాది

శ్రుతిషుపాఠక్రమాదర్థ క్రమంబలీయాం సమవలంబ్యాకిలార్థ నిర్ణయః
కృతః పూర్వతంత్రే - ఛందోవత్సూత్రాణి భవంతీతి మహాభాష్యకృద్భి
రేవాంగీకారాన్నాక్ష్యయతౌల్యాదత్రాప్యర్థ క్రమమాశ్రిత్యైవన్యాయని
ర్ణయః కృతో భాష్యకృద్భిః- నహిసిద్ధాంత సూత్రస్థానేపూర్వపక్షసూ
త్రాణిపశ్యాంసిద్ధాంత సూత్రాణీతి భ్రామ్యత్యమూఢః కశ్చిత్ నహ్యా
శ్వస్థానేగాంపశ్యన్నశ్వోయమిత్యమూఢోధ్యవస్యతీతి భాష్యకృద్భిరేవస్థ
లాంతరేభిహితం- దేశాంతర పరిచ్ఛిన్నస్యగమనోపపత్త్యా - బ్రహ్మణా
సహాతే సర్వేసంప్రాప్తే ప్రతిసంచరే । పరస్యాంతే కృతాత్మానః ప్ర
విశంతి పరంపదమితి స్మృత్యుక్తోపపత్త్యా కార్యాత్యయేతదధ్యక్షేణస
హాతః పరమభిధానాదితి సూత్రప్రతిపాదిత క్రమముక్త్యుపపత్త్యాచకా
ర్యం బ్రహ్మైవామానవః పురుషః ప్రాపయతీతిసిద్ధాంతార్థే అవగమ్య
మానేన పుంసకలింగ బ్రహ్మశబ్దస్య ముఖ్యార్థత్వాది దుర్బలహేతుభిః ప
రబ్రహ్మ ప్రాపణమేవ సిద్ధాంత ఇతి కథనం కథనం గచ్ఛతే- ఆకాశ
శబ్దస్య భూతాకాశే ప్రయోగప్రాచుర్యేణ ముఖ్యత్వేప్య నన్యథాసిద్ధ
లింగవిరోధే బ్రహ్మపరత్వం స్వైనైవకిలసూత్రంకృతా వ్యవస్థాపిత మా
కాశస్తల్లింగాదిత్యాదా - అమానవప్రాపిపురుషః కార్య బ్రహ్మలోక
వాస్యేవపరస్య బ్రహ్మణో దేశ పరిచ్ఛేదాభావాద మానవపురుషప్రాప
ణానపేక్షణాత్- యదిదేశపరిచ్ఛిన్నం స్యాత్పరబ్రహ్మత్వమేవభజ్యేత- త
థాచవ్యుత్పత్తివైచిత్ర్యేణసూత్ర విసమయేనసూత్రకృతా సగుణోపాస
కానాం కార్య బ్రహ్మప్రాప్తిరభిహితా సంప్రదాయవిదా సర్వేణైవభా
ష్యకృతోప బృంహణానుసారి తదర్థస్స ప్రమాణముపవర్ణితః ఇతీనకించి
దవద్యం - ఏవమేవతత్రతత్ర ప్రతిపాదితానాం దోషాభాసానాం సమా
ధానమున్నేయం॥ సర్వతః ప్రసృమరేచకలికాల విలాసే కేచనవర్ణాశ్రమ
వ్యవస్థామున్మూల్య సంకరజాతితామాపాదయితుమపరేరజస్వలావివా
హం బ్రాహ్మణానామాపాదయితుమన్యేపితు వివాహమన్యేద్వీపాం
తరగమనం ద్విజానాం వ్యవస్థాపయితు మేవమేవకేచన బ్రాహ్మసా
మాజికాః పరేత్వార్య సామాజికావయమితి బృహణాస్సనాతనం ధర్మ
మున్మూలయంతి- ఏవంవిధేకాలేలోకోపకారిభిర్యతిభిస్సనాతన ధర్మో

పపాదన పూర్వకం గురుభక్తిర్వ్యవస్థాపనీయా అనాదికాల ప్రవృత్తో మహాపురుషపరిగృహీతో మార్గో విభూషణీయః- తదనుగుణాః ప్రబంధావిరచనీయాః తద్విహాయస్వయమేవలోకగురూణాం ధర్మసంస్థాపకానాం యశోఽసహమానోద్వైతాద్వైతమార్గభ్రష్టమనుపపద్యమానమిమంపూర్ధానమభివ్యంజయన్నయమనాదేయవచన ఇత్యత్రనకోపిసందేహః అద్వైతాభిరుచిశ్చానేక జన్మసంచితసుకృత మంతరాదుర్ఘటేతిచవిస్పష్టముద్ఘోషితమభియుక్తైః॥ అనేకభవసంసిద్ధాపుంసామద్వైతవాసనా । మహాభయకృత్రాణాద్విత్రాణా ముపజాయత ఇతి॥

అద్వైతసమ్మత వ్యవస్థాపక తయాంగీకృతాని శ్రుతి సూత్రగీతావాక్యాని స్థాలీపులాకన్యాయేనకాని చిద్విచార్యంతే - ఋతగ్ం సత్యమితి శ్రుతేస్తాత్పర్యం పూర్వమేవ ప్రపంచితం ॥ యదేకమవ్యక్తమనంతరూపం విశ్వం పురాణం తమసః పరస్తాత్ తదేవర్తంతదు సత్యమాహుస్తదేవ బ్రహ్మపరమం కవీనాం ఇత్యాది శ్రుతయోవికల్పిత జగదధిష్ఠానతయాతత్తాదాత్మ్యాపన్నత్వం స్వరూపతశ్చైతన్యస్య సత్యత్వం ప్రతిపాదయంతీత్యర్థోపపత్తౌ బ్రహ్మణోఽనంతరూపత్వం తద్విశిష్టస్యచ సత్యత్వం ప్రతిపాదయంతీతి కథనమసంగతం - అన్యథాయథేష్టార్థకల్పనే - ప్రజాపతిశ్చరతిగర్భే అంతః - తదేవభూతంతదుభవ్యమా ఇదం - యదోషధీభిః పురుషాన్పశూగ్ంశ్చ వివేశభూతాని చరాచరాణి యమంతస్సముద్రేక వయోవదంతి - తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్తత్సూర్యస్తదుచంద్రమాః - ఇత్యాది తత్ప్రకరణస్థ శ్రుతియథాశ్రుతార్థ పర్యాలోచనే భూతభవ్యచంద్రసూర్యాద్యాత్మకస్య ప్రజాపతి శబ్దవాచ్యస్య సమష్టిజీవస్య జగదాత్మకత్వం సత్యత్వమిత్యాదికం ప్రతిపాదితంస్యాత్ - తస్య తమసఃపరత్వ మావిర్భూతజ్ఞానత్వా దుపపద్యత ఇత్యపిస్యాత్ - అనయాశ్రుత్యా - జీవాదధికం సవిశేషం బ్రహ్మప్రతిపాద్యత ఇతి ఖలుభపదాశయః సనసిద్ధ్యేత్ - ఏకస్యాశ్శ్రుతేరర్థవర్ణనం శ్రుత్యంతర విరోధపరిహారపూర్వకం కర్తవ్యం - నేహనానేత్యాదిశ్రుతయ ఉపక్రమాద్యనుసారేణోప బృంహణానుసారేణచ నిర్ణీత తాత్పర్యకాః నతద్విరుద్ధం సవిశేషసత్యత్వం మనయాశ్రుత్యా ప్రతిపా

ద్యతే। భూమిరాపోఽనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధిరేవచ। అహంకా
రఇతీయం మే భిన్నా ప్రకృతిరష్టధా। అపరేయమితస్త్వన్యాం ప్రకృతిం
విద్ధిమేపరాం జీవభూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగత్ ఇతి
గీతావచనాని స్వమతోపపాదకానీత్యుచ్యతే - తదసంగతం - పంచ
తన్మాత్రాణి మహదహంకారావ్యక్తసహితాన్యపరా ప్రకృతిర్జడత్వాత్
ఇతస్త్వన్యా - జీవభూతా ప్రాణధారణనిమిత్తా మమాఽభిన్నా పరా ప్ర
కృతిః తయేదం జగద్ధార్యతే తదభావే నిర్జీవత్వాపాతాత్ సర్వాణ్య
పిభూతాని చిదచిద్గ్రంథిరూపాణి తన్మూలానిచ - ప్రకృద్వయవానహ
మీశ్వరో జగజ్జన్మప్రళయ హేతురితికిల తత్రోక్తం - గీతాసప్తమా
ధ్యాయేహి - యజ్జ్ఞాత్వా నేహభూయో న్యజ్జ్ఞాతవ్యమవశిష్యత ఇత్యేక
విజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానం ప్రతిజ్ఞాయ ప్రకృతిద్వయద్వారా స్వస్యైవజగ
జ్జన్మస్థితి ప్రళయహేతుత్వ ముపవర్ణ్య అపరాయాః ప్రకృతే రనిర్వచ
నీయత్వేన మిథ్యాత్వం పరస్యాః ప్రకృతేః స్వరూపత్వ మభిప్రేత్యమ
త్తః పరతరం నాన్యత్కించిదస్తి ధనంజయేత్యాహభగవాన్ తథాచ
ఛాందోగ్యాదావివ బ్రహ్మణ ఏవసత్యత్వం తదన్యస్య తద్వ్యతిరిక్తసత్తా
కత్వాభావాన్మిథ్యాత్వ మిత్యాదిక ముపవర్ణితమితి తత్రైనవిద్యామ
య ప్రపంచ సత్యత్వాదిక ముపవర్ణ్యతే॥ తద్ధేదం తర్హ్యవ్యాకృత
మాసీత్తన్నామరూపాభ్యా మేవవ్యాక్రియతేతి బృహదారణ్యకే తదిదం
సకలం జగదవ్యాకృత మనభివ్యక్తనామరూపం బీజాత్మకమాసీత్ -
సృష్టేః పూర్వమిదం జగదవ్యాకృత శబ్దితమాయాత్మనాఽవర్తతేత్యర్థః-
సృష్టికాలే తదవ్యాకృతాత్మకం జగన్నామరూప విభాగమత్ - అత్ర
కర్తురీశ్వరస్య సత్త్వేపిలూయతే స్వయమేవ కేదార ఇతివత్సౌకర్యద్యో
తనాయ కర్మకర్తరి ప్రయోగః - తదిదం శబ్దాభ్యామేకస్య జగతో గ్ర
హణసంభవే భిన్నార్థకత్వాభిధాన మసంగతం - తథాచనాస్యాశ్శ్రు
తేస్త్వదుక్తార్థే ప్రామాణ్యం॥ సర్వాణిరూపాణి విచిత్యధీరో నామాని
కృత్వాభివదన్యదాస్తే ఇతిశ్రుతిః - తమసః పరస్యాపి పరమాత్మనో జీ
వభావేన నామరూపాకరణం తదభివదనంచ ప్రతిపాదయతీతి - నతమ
సః పరస్తనేన బ్రహ్మణా సత్యేనామరూపే క్రియేతే - తదభివదనంచ

సఏవకరో తీత్యర్థస్సంగచ్ఛతే - నామరూపయోస్సత్యత్వ బోధకప
దాభావాత్ నామ - శబ్దః - రూపం - ఘటాద్యర్థః - తయోర్జడత్వే
న భౌతికత్వేనచ - మిథ్యాత్వమేవ నచచిన్మయేనామ రూపేక్రియేతే
ఇతివాచ్యం చితోనిత్యత్వేన తదాత్మకయో స్తయోః కరణానపేక్ష
ణాత్ నామరూపకరణాభివదనాద్వి వికారాంగీకారే నిష్కలం నిష్క్రి
యమితి శ్రుతివ్యాకోపప్రసంగాత్ సాచశ్రుతిర్నిర్విశేషవిషయా ఇ
యంతు సవిశేషవిషయేతి చేత్సవిశేషస్య వికారిత్వాదసత్యత్వ మిత్యా
యాతం నిర్విశేషఏవపురుషోనామరూపకృదివావిద్యయావభాసత ఇతి
చేదాయాతంమార్గే. నామరూపకర్తృత్వస్యా విద్యకత్వాభిధానాత్
తదలంనామరూపసత్యత్వ దురాగ్రహేణ ॥ నచేశ్వరస్యా ప్రతిపత్త్యన్య
థా ప్రతిపత్త్యోరభావా త్తత్సృష్టం సత్యమితివాచ్యం - జీవేశావా
భాసేనకరోతీతి శ్రుత్యేశ్వరఏవ జగదందః పాతీయదాభ్రమసిద్ధ స్తథా
శైవకథాతత్సృష్టస్య నామరూపాత్మకస్య జగత ఇత్యవగంతవ్యం అత
ఏవప్రోక్తం శ్రీవిద్యారణ్యాచరణై ర్మాయాఖ్యాయాః కామధేనోర్వత్సౌ
జీవేశ్వరావుభావితి ॥ ఆత్మబోధోపనిషది ప్రగళిత నిజమాయోహం ని
స్తులదృశిరూపవ స్తు మాత్రోహం అ స్తమితాహంతోహం ప్రగళిత
జగదీశజీవభేదోహమితి జీవజగదీశభేదస్య భ్రాంతిసిద్ధత్వా త్తత్త్వవిదం ప్ర
త్యప్రతీతిరుపవర్ణితా। తత్రజీవజగదీశదర్శనం భ్రాంతిసిద్ధమవిద్యా నివృ
త్త్యానివృత్తమితి వ్యాఖ్యాతంభవతా జీవజగదీశదర్శనస్య భ్రాంతిత్వం
తద్విషయాణాం మిథ్యాత్వే కిలసంగచ్ఛతే - ఏవం స్వైనైవతత్రతత్ర
వ్యాఖ్యాయ పునరీశ్వరస్య తత్సృష్టస్యచ జగత్సత్యత్వం వర్ణయన్క
థమయం ప్రామాణికః - తద్వ్యాఖ్యానావసరే మయ్యైతాదృశం జ్ఞానం
నాస్తీతి చేదిదమపిజ్ఞాన ముత్తరత్రవర్ణయిష్యత ఇతికాప్రత్యాశా అతోఽ
వ్యవస్థితఏవాయం రచనాప్రభేదః ॥

నస్థానతోఽపిపరస్యోభయలింగం సర్వత్రహీత్యధికరణే సర్వకా
మ స్సర్వగంధ స్సర్వరసఇత్యాదిషు సవిశేషమవగమ్యతే అస్థూలమి
త్యాదిషు నిర్విశేషం - కిమాసుశ్రుతిషూభయలింగం బ్రహ్మప్రతిప
త్తవ్య ముతాన్యతరలింగం యదాఽన్యతరలింగం తదాకింసవిశేషముత

నిర్విశేషమితి విశయే - ఉభయలింగశ్రుత్యనుగ్రహా నుభయలింగమితి
ప్రతిపత్తవ్యమితిప్రాప్తే - పరస్యబ్రహ్మణ ఉభయలింగత్వమసంగతం
విరోధాత్ నిర్విశేషం స్వతస్సవిశేషముపాధిత ఇతికుణోనస్యాదిత్యా
శంక్యోపాధితోఽప్యన్యస్యాన్య ధర్మసంబంధోన భవతి స్ఫటికస్య జపా
కుసుమసన్నిధానేఽపి లోహితిమ్నాసంబంధా దర్శనాల్లోహితస్స్ఫటి
క ఇతి ప్రతీతేర్భ్రమమాత్రత్వాది త్యుపనశితం భాష్యే పరస్యబ్ర
హ్మణస్స్వత ఉపాధితోఽపి ఉభయలింగం ఉభయలింగత్వం భావప్ర
ధానో నిర్దేశః న నాస్తి । సర్వత్రబ్రహ్మప్రతిపాదకేష్వ స్థూలమి
త్యాదివాక్యేషు నిర్విశేషమేవ ప్రతిపాద్యతే హీతితదర్థః । సోపాధి
కం రూపం మిథ్యానిర్విశేషం వాస్తవమితిసిద్ధాంతార్థః అరూపవదే
వ హితత్ప్రధానత్వాదితి తదీయె గుణసూత్రె నిర్విశేషవాక్యానాం ని
ష్ప్రపంచ బ్రహ్మప్రతిపాదన పరత్వా త్సవిశేష వాక్యానా ముపాస
నా విధిప్రధానత్వా త్తేష్వసతి విరోధే - యథాశ్రుత మాశ్రయిత
వ్యం సతివిరోధే తత్ప్రధానాన్య తత్ప్రధానేభ్యో బలీయాంసి
భవంతీతి నిపుణతర ముపపాదిత మాకరె - బ్రహ్మ అరూప
వదేవ - నిర్విశేషమేవ - తత్ప్రధానత్వాత్ - అస్థూలమిత్యాది శాస్త్ర
స్య నిర్విశేషవస్తు ప్రతిపాదన పరత్వాదితితదర్థః నిర్విశేషస్యసత్యత్వం
సవిశేషస్య మిథ్యాత్వంచ విష్ణుపురాణాద్యుపబృంహణ సిద్ధం- తథాహి
విష్ణుపురాణె ॥ శ్లో ॥ పరమార్థస్తు భూపాలసంక్షేపాచ్ఛ్రూయతాంమ
మ । ఏకోవ్యాపీ సమశ్శుద్ధో నిర్గుణః ప్రకృతేఃపరః- జన్మ వృద్ధ్యాదిర
హిత ఆత్మాసర్వగతోఽవ్యయఃపరజ్ఞానమయోఽసద్భిర్నామజాత్యాది
భిర్విభుః- నయోగవాన్న యుక్తోభూన్నైవపార్థివయోక్ష్యతె - తస్యా
త్మపరదేహేషుసతోప్యేక మయంహియత్ । విజ్ఞానం పరమార్థో
హాద్వైతినోఽతథ్యదర్శిన ఇత్యాది, అత్రవిజ్ఞానం పరమార్థ ఇతి నిర్వి
శేషస్యవిజ్ఞానస్య పరమార్థత్వం - ద్వైతినోఽతథ్యదర్శిన ॥ ఇతి ద్వై
తస్య మిథ్యాత్వంచోపవర్ణితం - కించపూనవపురాణె అష్టాదశాధ్యా
యె॥ శ్లో॥ జ్ఞానభాగేతువేదస్య వేదాంతాఖ్యేత్వద్వైవచవాక్యానాం నవి
రోధోఽస్తిన్యాయేన పరిపశ్యతాం - న్యాయసూత్రాత్మనా ప్రోక్త

స్సర్వజ్ఞేన మహాత్మనా - వ్యాసేనైవ ప్రసాదేన శివస్య పరమాత్మనః। అఖండైకరసార్థేతు వేదాంతా స్సకలాఅపృశం । పర్యవస్యంతినాన్య త్రతథావ్యాసేన కీర్తితమిత్యుపవర్ణితం॥ ఏవం పరమగంభీరార్థా నాం సూత్రాణామాశయస్సర్వజ్ఞేనాఽవిభావ్యకృతోప బృంహణసహ స్రాణ్యను స్మృత్యనిర్ణీతః । తత్సర్వమప్యనాదృత్య పరస్య పరమాత్మ నస్థానతఉపాధితశ్చాప్రతిప త్త్యన్యథాప్రతిప త్తిన స్తః। సర్వత్రసర్వా సుశృతిషు ఉభయలింగం బ్రహ్మశ్రూయతే సవిశేషనిర్విశేషాత్మకంరూ పద్వయం సత్యమిత్యర్థవర్ణన ముపబృంహణ విరుద్ధం అప్రతిప త్త్య న్యథాప్రతిప త్తి ఇత్యధ్యాహారదోషముక్తం నైకస్మిన్నసంభవాదితి సూత్ర కృతైవ సమసత్తాకయోర్విరుద్ధధర్మయోరేకత్ర సమావేశస్యాహిత మతపరీక్షాయాం నిరస్తత్వాత్సూత్రకారాభిప్రాయ విరుద్ధంచ నిర్యుక్తి కమపవర్ణయతో వ్యాఖ్యానముపహాసాయకేవలం అతఏవో క్తమభి యుక్తైః॥ శ్లో॥ హఠాదాకృష్టానాం కతిపయపదానాం రచయితాజన స్స్వార్థాభిశ్చేదహహ కవినావశ్యవచసా । భవేదద్యశ్వోవాకిమిహబ హునాపాపినికటాఘటానాం నిర్మాతుస్త్రిభువన విధాతుశ్చకలహ ఇతి శ్రుతీనామివసూత్రాణామప్యుప బృంహణానురోధేనైవార్థ నిర్ణయో యుక్తః న్యాయతౌల్యాదితి॥ ప్రకృతైతావ త్త్వంహి ప్రతిషేధతితతో బ్రవీతిచభూయఇతిసూత్రస్య ద్వేవావబ్రహ్మణోరూపే మూర్తంచైవా మూర్తంచేతి ప్రతిపాదితం మూర్తామూర్తాత్మకం పరిచ్ఛిన్నంరూ పద్వయం ప్రతి షేధతి నేతీతి శ్రుతిః నతురూపద్వయాధిష్ఠానం బ్రహ్మప్ర తిషేధతి । కథమేతదవగమ్యతేతతో బ్రవీతిచభూయః ప్రాణావై సత్యం తేషామేష సత్యమితిఅభావావసానే ప్రతిషేధే తేషామేషసత్యమితికిము చ్యేత- అతో బ్రహ్మనప్రతిషేధతీతి తదర్థః - తదతిలంఘ్యయథేష్టార్థ కల్పనేవిపర్యయదురాగ్రహ ఏవహేతుః । ఏవమప్యుపన్యాసాత్పూర్వ భావాదవిరోధం బాదరాయణః- ద్వాదశాహవదుభయవిధం బాదరా యణోత ఇతిసూత్రాభ్యామపినోభయరూపత్వం బ్రహ్మణ స్సత్యమితి ప్రతిపాద్యతే నైకస్మిన్నసంభవాది తిన్యాయాత్ అపితుసవిశేషత్వం మిథ్యానిర్విశేషత్వం సత్యమిత్యేవ స్వాభిప్రాయోనస్థానతోపీత్యాదిన్యా

యసిద్ధః ప్రకాశ్యత ఇతి నాత్రానుపపన్నం కించిత్ । అపిచ పరమేశ్వరే ణాభక్తానుగ్రహాయత త్తద్భక్తానాం దివ్యచక్షుః ప్రదానపూర్వకం క్వచి త్తద్వినాపి విశ్వరూపం ప్రదర్శిత మిత్యుపపద్యతే పురాణేషు । తదేవ విశ్వరూపం విద్యామయ ప్రపంచోఽజ్ఞానామగోచర స్సత్యఇతికిల భ వదీయసిద్ధాంతోఽవగమ్యతేతస్య విశ్వరూపస్య పరిచ్ఛిన్నే శ్రీకృష్ణా దిదేహే ప్రతిభాతత్వేనానురూపదేశకాల సంపత్త్యభావా న్మాయామా త్రంతు కాత్స్న్యేనానభివ్యక్తి స్వరూపత్వాదితిన్యాయాత్స్వప్నవన్మి థ్యాత్వమేవనహ్యర్జునస్య విశ్వరూప ప్రదర్శనసమయే భీష్మాదీనాం భగవద్వక్త్రప్రవేశాదికం సత్యం భీష్మద్రోణాదయ స్తత్రప్రదేశేష్వే వహిస్థితాః నహ్యన్యే విద్యాప్రపంచగతా భీష్మద్రోణాదయస్సంతితత్స త్వేపితేషాం భగవద్వక్త్రప్రవేశేన వినాశిత్వేఽప్రవగతేష్వేతేషా మవి ద్యాప్రపంచగతానాం చిరజీవిత్వే శంకానపాయాత్ - యచ్చాన్యద్ద్ర ష్టుమర్హసీతి భగవతో జయపరాజయాది ప్రదర్శన ప్రతిజ్ఞావిరోధా చ్చ ఏవమక్రూరయశోదాది ప్రదర్శిత విశ్వరూపస్య మిథ్యాత్వమ భ్యూహనీయం కించశివగీతాశాస్త్రే శ్రీరామం ప్రతి సదాశివేన విశ్వ రూపే ప్రదర్శితే సంతుష్టేన తత్వవిదా శ్రీరామేణ పరమేశ్వర ప్రద ర్శితస్యాపి విశ్వరూపస్యావిద్యాకల్పితత్వం మిథ్యాత్వముపవర్ణితం శ్లో॥ త్వన్మాయయాకల్పిత మిందుమౌళేత్వయ్యేవ దృశ్యత్వముపైతి వి శ్వం భ్రాంత్యాజనఃపశ్యతివిశ్వమేతచ్ఛుక్తౌ యథారూప్యమహించరజ్జౌ రజ్జౌభుజంగోభయదోయ థైవనజాయతేనాస్తినచైతినాశం - త్వన్మా యయాకేవల మాత్తరూపం తథైవ విశ్వంత్వయినీలకంఠ॥ విచార్య మాణేతవయచ్ఛరీరమాధార భావంజగతాముపైతి - తదప్య వశ్యంమ దవిద్యయైవపూర్ణ శ్చిదానందమయోయత స్త్వమిత్యాదిశ్లోకైః॥ తథా చైకపాద్విభూత్యాత్మకం విశ్వరూపం సత్యమితికథనమసంగతం - తథా చైతదభిమతసిద్ధాంతో నిష్ప్రమాణకోగురుభక్త్యన్మూలకత్వేన కృత ఘ్నతా సంపాదకో జగత్సత్యత్వ భేదవాసనాగ్రహగ్రస్తోమాధ్వరామా నుజాదిమతవదనుపాదేయ ఏవేత్యద్వైతవాదిభిస్సర్వదా శ్రీమచ్ఛంకర

భగవచ్చరణభక్తినిష్ఠైర్యథాధికారం తదుపదిష్టసన్మార్గనిష్ఠైశ్చభవిత వ్యమితిశివం.

శ్లో॥ ఈశానస్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వదేహినాం । శంకరః కరుణాసింధుస్సమేదేయాచ్ఛుభాంమతిం॥

యేభ్యోమహాంశ్చ యేభ్యో హంత తద్విజ్ఞానమాప్తవాన్। తాంత్స ర్వాంత్సద్గురూన్భక్త్యా ప్రణమామి ముహుర్ముహుః॥

సర్వతంత్రస్వతంత్రాణాం గురూణాం కరుణాబలాత్ యజ్వనా రామకృష్ణేనరచితా భ్రమభంజనీ॥

కలిసమయొపంచసహస్రో పరి"షోడశసమామితేచలితే రాఘన మాధవకృష్ణైకాదశ్యాం విరచితోనిబంధోయం॥

ఇతి శ్రీకృష్ణాతటవిరాజమానామరావతీ పురనివాసివిద్వత్సోమ యాజిమల్లాది రామకృష్ణ విరచితా భ్రమభంజనీ సమాప్తా॥

శ్రీశంకరో విజయతే॥
